

šumava

www.npsumava.cz

ZAJÍMAVOSTI Z PŘÍRODY | ZE ŽIVOTA OBYVATEL | Z HISTORIE

ČTVRTLETNÍK SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA PODZIM 2019 | 45 Kč

2019

Ptačí rok

V Národním parku Šumava

Jak kůrovec rozezpíval lesy

Chraňme hlušce! Ještě žijí

Jak se hledá velký piškot

20 let blokády na Trojmezské - díky za ní

V příloze: Sběratelské kartičky a plakát pro malé čtenáře

Slovo na úvod

**Vážení čtenáři,
vážené čtenářky,**

tak už zase troubí jeleni, rostou houby a táhnou ptáci. I kůrovec se chystá k zimnímu spánku a my lidé si jen říkáme, kolik jich asi zase na jaře vyletí. Kolik smrků odumře...

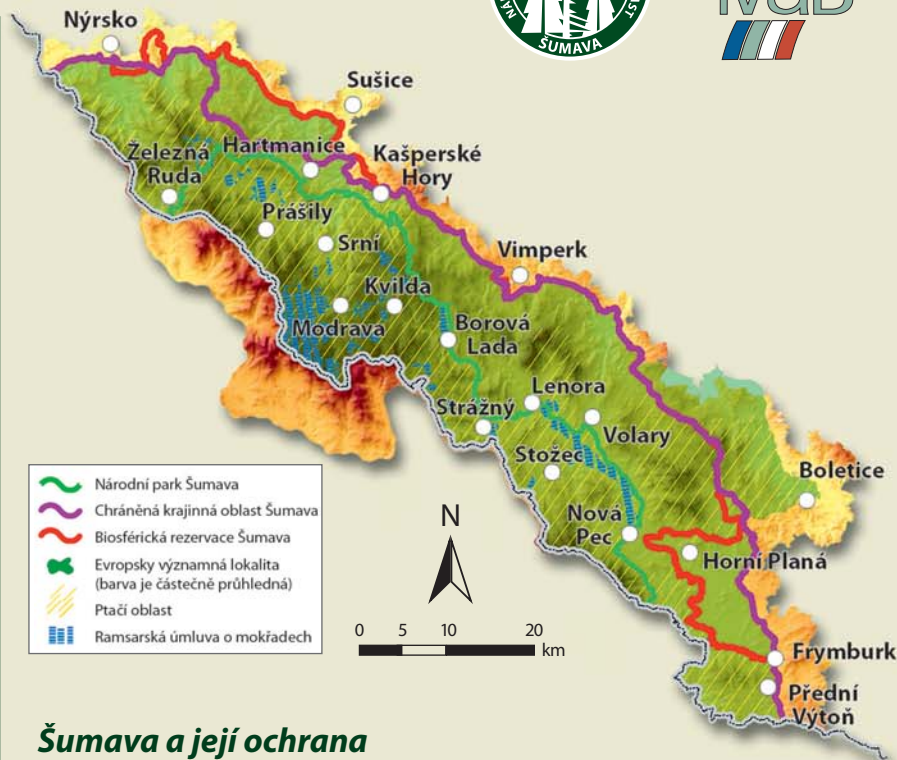
Tohle téma cloumá nejen českým lesnictvím, ale, jak jinak, i Šumavou. A více než kdy dříve, si mnozí kladou otázku: jak to asi všechno dopadne? V národním parku, kde by cílem i cestou měly být přírodní procesy, by měla příroda ukázat, co umí. V lesích Čech a Moravy už příroda ukázala, co umí, a budou tam paseky, mlaziny, nálety... A možná také vzniknou kousky divočiny...

Při vši té smůle, která se lepí na paty lesnictvu, máme ale i pozitivní zprávy. O některé z nich se s vámi podělí autoři našeho časopisu. Dozvíte se, že i odumřelé smrky mohou pomáhat. Třeba ptákům. Tetřevům, lindušským nebo rehkům. Nebo broukům, kteří vstávají ze zapomnění.

Už zase troubí jeleni, rostou konečně houby a táhnou ptáci. Vlaštovky, jiřičky nebo jeřábi. Jiní ptáci zůstávají, někteří se přesouvají do blízkosti lidí, jiní, skuteční konzervativci, čekají na jaro v hloubce lesů. Ve svých lesních obydlích, v nichž bychom jim rádi zajistili klid, pohodu, bezpečí. Jak to udělat, se také dozvíte v tomto vydání.

Krásné čtení a ještě krásnější podzim přeje

Pavel Hubený
ředitel Národního parku Šumava

Národní park Šumava
 Chráněná krajinná oblast Šumava
 Biosférická rezervace Šumava
 Evropsky významná lokalita (barva je částečně průhledná)
 Ptačí oblast
 Ramsarská úmluva o mokřadech

Šumava a její ochrana

Chráněná krajinná oblast Šumava

Vyhlášena v roce 1963 jako vyvrcholení snah o zvláštní ochranu přírodovědně cenného území.

Národní park Šumava

Centrální část Šumavy byla v roce 1991 přeřazena podle české legislativy do nejvyšší kategorie územní ochrany.

Ramsarská lokalita –Šumavské rašeliniště

Poměrně rozsáhlá část území (6 371 ha), zařazená v roce 1993 do mezinárodního seznamu mokřadů, dokládá celosvětový význam území.

Natura 2000

V rámci celoevropské soustavy chráněných území byla v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie zřízena:

- **Ptačí oblast Šumava** – pro ochranu vybraných ptačích druhů v oblasti (v roce 2004),
 - **Evropsky významná lokalita Šumava** –pro ochranu společenstev a vybraných druhů (v roce 2005).
- Obě lokality se prolínají s územím NP a CHKO a dokládají tak evropský význam tohoto území.

Biosférická rezervace Šumava

Už v roce 1970 byl vyhlášen celosvětový Program Člověk a biosféra (MaB). Jeho cílem je podpořit rozumné a trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodou. Oblast Šumavy byla celosvětovou organizací UNESCO vyhlášena biosférickou rezervací v roce 1990.

Vydavatel
Správa Národního parku Šumava, resortní organizace MŽP

Adresa redakce
Správa Národního parku Šumava
1. máje 260, 385 01 Vimperk
tel.: 388 450 218
fax: 388 450 019
e-mail: sumava@npsumava.cz

Redakční rada
Pavel Bečka, Jan Dvořák, Pavel Hubený, František Janout, Jiří Kadoch, Jan Kozel, Zdenka Křenová, Václav Sklenář, Martin Stary, Josef Štemberk, Michal Valenta

Redaktor časopisu
Jiří Kadoch

Fotografie
Na titulní straně: Linduška lesní - jeden z ptáků zpívající v lesích po kůrovci. Foto: Ivan Dudáček
Na zadní straně: Jakub Šeřánek, Výtvarná soutěž Skřítkové pralesů.

Grafická úprava: Mgr. Václav Hrabá

Tisk: Tiskárna Černý s. r. o., Černá v Pošumaví

Distribuce
PNS a. s., Mediaprint & Kapa Pressegrasso, spol. s r.o. a další distributoři.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., ředitelstvím odstěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, jzn.: P-2986/96 ze dne 6. června 1996.

Předplatné
Využívá redakce, časopis vychází čtyřikrát ročně, cena výtisku je 45 Kč, celoroční předplatné 145 Kč.

Registrační číslo: MK ČR E 7518
Uzávěrka čísla: 15. 8. 2019
Datum vydání: 1. 10. 2019

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí.

04

04 Klidová území Národního parku Šumava

Usměrnování pohybu návštěvníků v chráněném území opět přináší vášně a hledání optimálního řešení.

8

06 Ptačí oblast Šumava

Zajišťuje dlouhodobé přežití 9 základních druhů, ale i dalších méně významných zástupců.

08 Přírodní charakteristika krajinného rázu

Jak šetrně přistupovat při stavební činnosti a plánování v chráněném území.

10 Jak kůrovec rozezpíval lesy

Nárůst početnosti ptačích druhů v lokalitách dříve postižených kůrovcem je nepřehlédnutelný.

12 Chraňme hlušce! Ještě žijí...

Stav tetřeva v „českých krajích“ a zvláště na Šumavě.

14

14 Datlík tříprstý – kůrovcový specialista

Pozorování a výzkum datlíka u sousedů v Bavorském lese přinesl řadu zajímavých zjištění.

16 Jak se hledá velký piškot

Znovu objevený druh brouka - kornatec velký je v šumavských pralesích.

20

18 Bobr ve Vltavském luhu a perlorodka říční

Vztah bobra a perlorodky je nakonec velice blízký.

20 Národní park Paanajarvi

Divočina za železnou oponou a unikátní území podél Zeleného pásu Evropy.

22 20 let blokády na Trojmezí – díky za ni!

Vzpomínka na událost, díky které dnes můžeme bezprostředně sledovat, jak „hospodaří“ příroda.

22

24 Kapličky na Paštích

Opravené sakrální stavby vždy dodají krajíně kouzlo a navodí vzpomínku na doby nedávno minulé.

26 Trautenberk – kůrovec je surovec

Klatovská „tanzmetalová“ kapela, která zpívá o lesích, Krkonoších i Šumavě...

28 Po stopách zaniklých osad a údolím Křemelné

Tip na výlet divokou přírodou přes bývalé osady Stodůlky a Frauenthal kolem řeky Křemelné.

32

30 Lípy s jasanem na Vogelsangu

Putování za památnými stromy – 19. díl

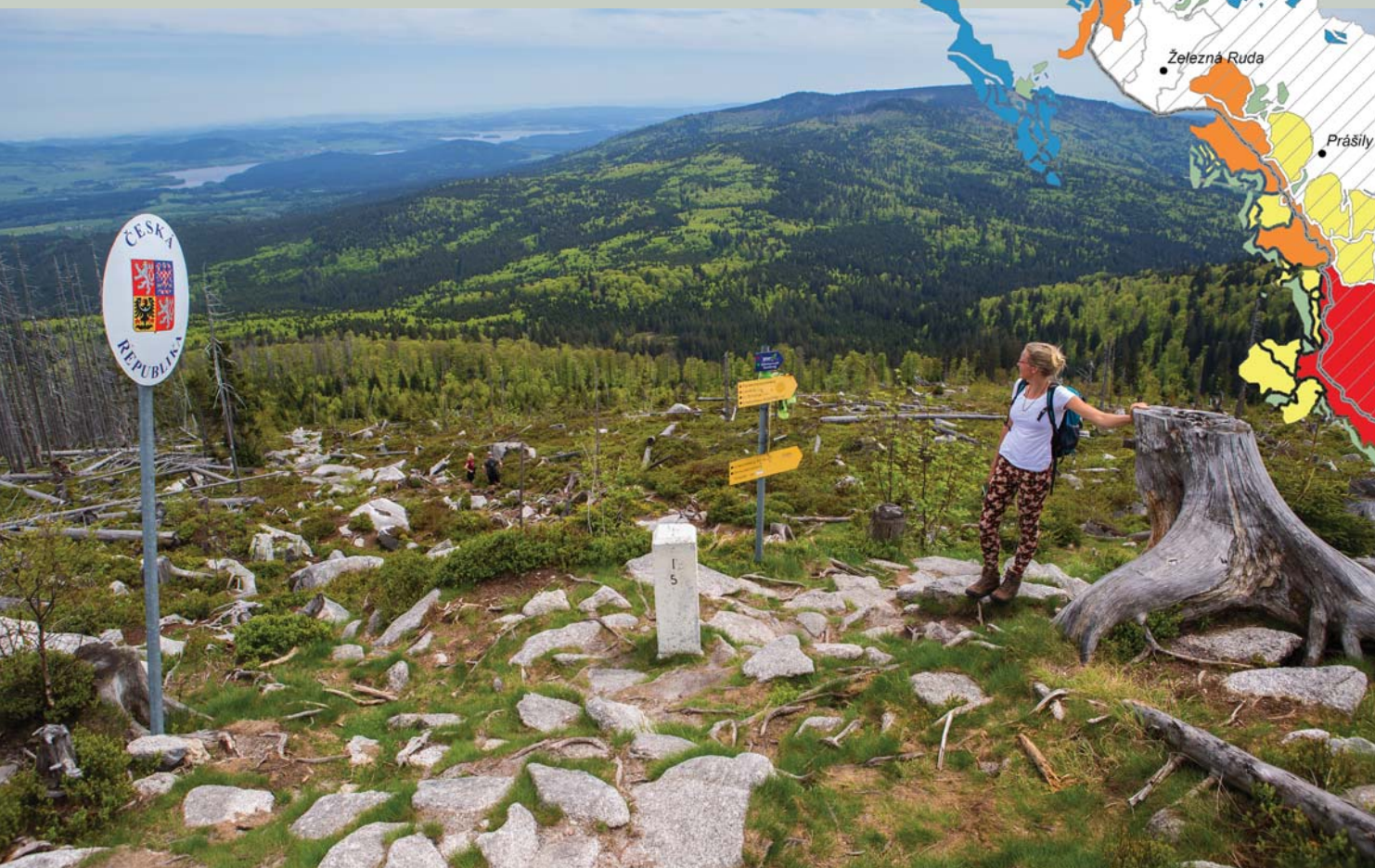
32 Šumava před sto lety na snímcích Fotoateliéru Seidel XV.

Uplynulo 160 let od narození fotografického krále Šumavy Josefa Seidela.

34 Aktuality

Klidová území Národního parku Šumava

Máloco na Šumavě vzbuzuje takové vášně jako právě otázky týkající se usměrňování návštěvníků, spojené s jejich regulací. Je to přirozené. Svoboda pohybu je základním právem a svobodou každého člověka.

Turistický chodník na Plechém je jedním z těch, které procházejí přímo obývacím pokojem tetřeva hlušce. Foto: Štěpán Rosenkranz

Š sem, Š tam...

Listina základních práv a svobod – Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. uvádí v článku 14, že „svoboda pohybu a pobytu je zaručena“. Zároveň však tentýž článek připouští omezení těchto svobod ve vyjmenovaných speciálních případech. Jedním z nich je i „na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody“. Důvody potřebné pro takovát omezení pak dále rozvádí § 17 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny v platném znění (dále pouze „ZOPK“). Klidová území je zde definováno jako „území s omezeným pohybem osob z důvodu umožnění nerušeného vývoje ekosystémů nebo jejich složek, která jsou citlivá na nadměrný pohyb osob a zranitelná vlivem ru-

šivých vlivů s ním spojených“. To znamená, že je podle zákona v rámci daného území potřeba nejprve definovat citlivé složky ekosystémů a konkrétně věcně zdůvodnit nutnost regulace návštěvníků v konkrétních lokalitách. V roce 2018 Ministerstvo životního prostředí vydalo Metodický pokyn k vymezování, navrhování a schvalování klidových území národních parků ČR, který je pro postup Správy Národního parku Šumava závazný. ZOPK umožňuje i druhý způsob, jak zamezit škodlivému působení na chráněnou přírodu. Je to § 64 stejného zákona, kdy „hrozí-li poškozování území v národních parcích..., zejména nadměrnou návštěvností, může orgán ochrany přírody... omezit nebo zakázat přístup veřejnosti do těchto území nebo jejich částí“.

Jak to tenkrát bylo?

Správa Národního parku Šumava se samozřejmě rozhodla postupovat podle první možnosti, která spolu se zonací a zásadami péče představuje jeden ze základních strategických dokumentů národního parku. Návrh klidových území není prvním pokusem Správy Národního parku Šumava o omezení rušivých vlivů spojených s návštěvností. Prvním krokem k regulaci vstupu na území národního parku byla první zóna vymezená v roce 1991. Ta zabírala plných 22 % území Národního parku Šumava. Vyhlášením nové zonace v roce 1995 se sice první zóna zmenšila na necelých 13 % území, ale zároveň tu existovala původní maloplošná chráněná území (např. přírodní památka Modravské slatě), jejichž ochranné podmínky vylučova-

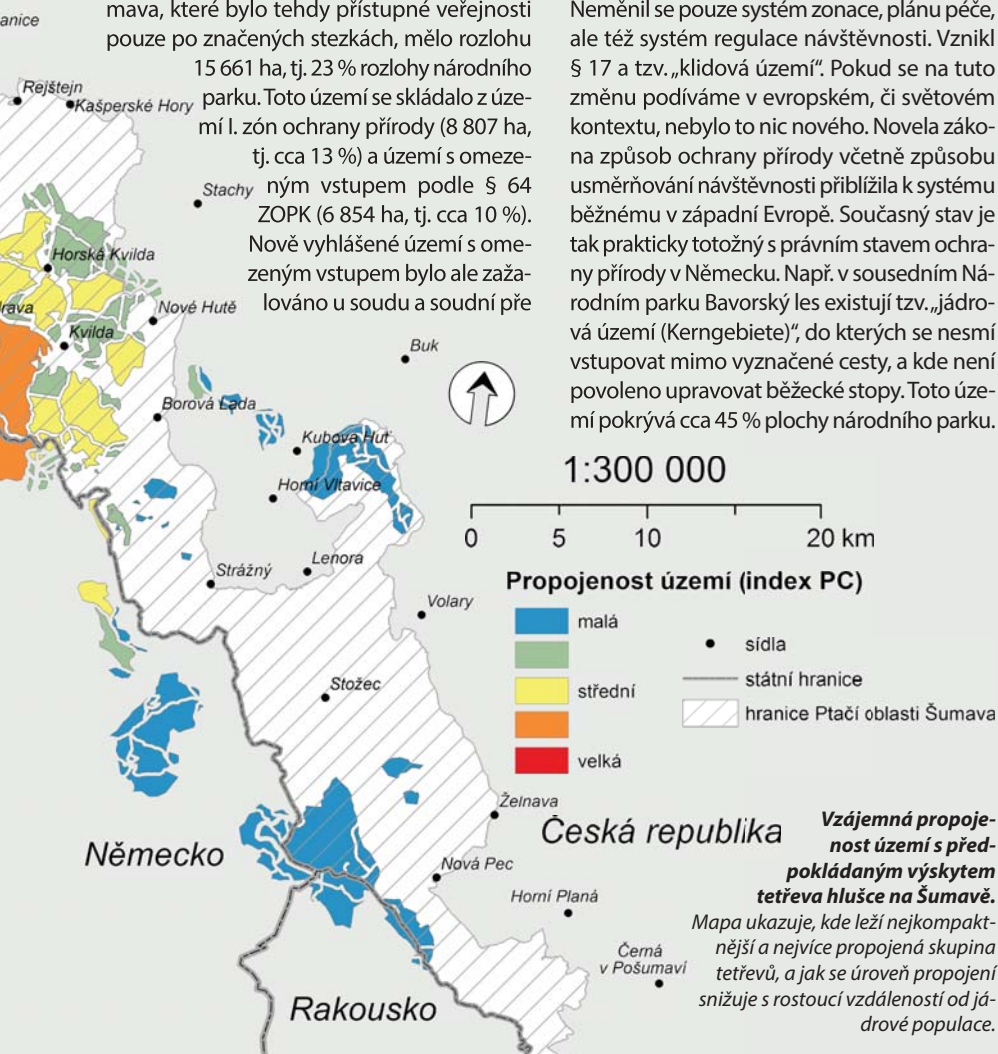
ly vstup veřejnosti. A také byla vyhlášena klidová území s omezeným vstupem veřejnosti, takže celkový podíl plochy národního parku s omezeným pohybem veřejnosti dosáhl až k 29 %. Záhy se ale ukázalo, že tato území klidu nemají dostatečnou oporu v ZOPK a Správa se rozhodla, že je znovu vymezí na menší ploše a jako „území s omezeným vstupem“, jak ukládal ZOPK. V roce 2009 vznikla území s omezeným vstupem (byla dohodnuta v Radě NP Šumava) a byla vydána opatřením obecné povahy na základě § 64 zákona č. 114/1992 Sb. Území Národního parku Šumava, které bylo tehdy přístupné veřejnosti pouze po značených stezkách, mělo rozlohu 15 661 ha, tj. 23 % rozlohy národního parku. Toto území se skládalo z území I. zón ochrany přírody (8 807 ha, tj. cca 13 %) a území s omezeným vstupem podle § 64 ZOPK (6 854 ha, tj. cca 10 %). Nově vyhlášené území s omezeným vstupem bylo ale zařazováno u soudu a soudní pře

se vedla až k nejvyššímu správnímu soudu. Ten na sklonku roku 2010 rozhodl, že odborná zdůvodnění omezení pohybu návštěvnosti nebyla dostatečná. Správa podle názoru soudu neposkytla data o početních stavech v místech výskytu chráněných a citlivých druhů živočichů a nedostatečně doložila potřebnost platných opatření obecné povahy. Proto tato území Nejvyšší správní soud svým rozhodnutím z 15. 12. 2010 zrušil.

Nový návrh

V roce 2017 byl ZOPK zásadně upraven. Neměnil se pouze systém zonace, plánu péče, ale též systém regulace návštěvnosti. Vznikl § 17 a tzv. „klidová území“. Pokud se na tuto změnu podíváme v evropském, či světovém kontextu, nebylo to nic nového. Novela zákona způsob ochrany přírody včetně způsobu usměrňování návštěvnosti přiblížila k systému běžnému v západní Evropě. Současný stav je tak prakticky totožný s právním stavem ochrany přírody v Německu. Např. v sousedním Národním parku Bavorský les existují tzv. „jádrová území (Kerngebiete)“, do kterých se nesmí vstupovat mimo vyznačené cesty, a kde není povoleno upravovat běžecké stopy. Toto území pokrývá cca 45 % plochy národního parku.

Správa Národního parku Šumava připravila v roce 2018 návrh klidových území, který na začátku roku 2019 začala předjednat se zástupci Rady Národního parku Šumava, stejně jako s širokou veřejností. Správa parku při přípravě tohoto dokumentu postupovala jak podle platných závazných legislativních norem, tak podle nejnovějších výsledků výzkumu a v neposlední řadě také podle závěrů a odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího správního soudu z roku 2010. Správa parku přitom kladla důraz především na maximální transparentnost všech uváděných údajů. Vyhodnotili jsme na základě podkladových dat, studií a dlouhodobého sledování následující citlivé složky ekosystémů: prameniště, rašeliníště, vrchoviště; reliktní bory; ledovcové kary; z chráněných druhů pak tetřeva hlušce; tetřívka obecného; jeřába popelavého; sokola stěhovavého; perlorodku říční; šidlatku ostnovýtrusnou a rysa ostrovida. Podkladová data o výskytu těchto citlivých složek jsme srovnali s posledními výsledky a trendy vývoje rozložení návštěvnosti v terénu. Na základě odborných studií a sledování vývoje jsme odvodili prahové hodnoty intenzity rušení, které představují riziko pro nerušený vývoj daného druhu nebo ekosystému.

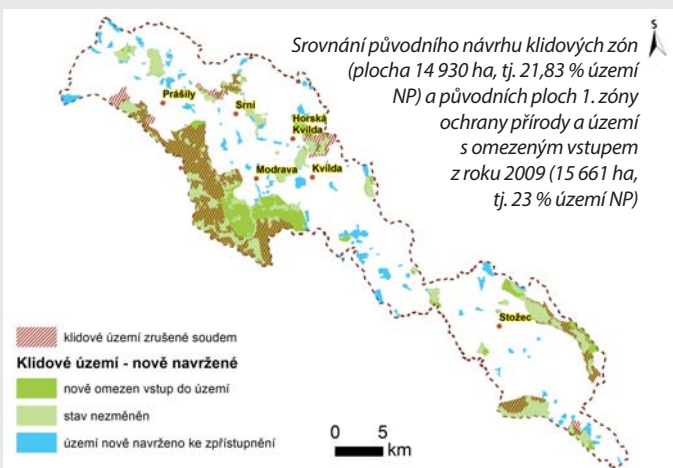
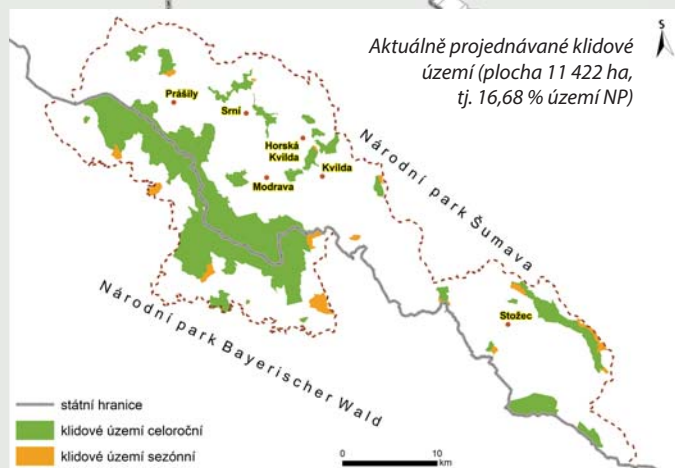

A co bude dál?

Proces předjednávání s Radou NP Šumava, stejně jako s širokou veřejností, stále běží. Průběžně tak jsou vypořádávány četné připomínky nejruznějších zástupců všech dotčených stran. Hledáme řešení optimálního vymezení klidového území, jehož minimální velikost nám zatím vychází kolem 17 % rozlohy národního parku. Chceme ale také otevřít stezku Luženskými údolím a pro naplnění tohoto projektu budeme muset vytvořit kompenzační opatření. Rozšířit klidové území? Vytvořit vhodné náhradní biotopy...

Cesta ještě dlouhá a nepochybně trnitá...

Martin Starý, Pavel Hubený
Správa Národního parku Šumava
martin.starý@npsumava.cz
pavel.hubeny@npsumava.cz

Na zbytky původních šumavských smíšených pralesů je vázána celá řada vzácných ptačích druhů. Foto: Miroslav Černý

Ptačí oblast Šumava

Ptačí oblasti (PO) jsou chráněná území vyhlášená za účelem ochrany ptáků. Vznikají na základě směrnice a společně s evropsky významnými lokalitami tvoří soustavu NATURA 2000. Vstupem ČR do EU vznikla našemu státu povinnost vytvořit soustavu těchto chráněných území. Česká republika implementovala tuto směrnici do zákona O ochraně přírody a krajiny (114/92 Sb.) a jednotlivá ptačí území jsou v ČR vyhlášená samostatně formou nařízení vlády. Ptačí oblasti jsou zřizovány pro celoevropsky ohrožené ptačí druhy uvedené v příloze I. Směrnice o ochraně volně žijících ptáků 79/409/EHS.

Návrhy PO připravila Česká společnost ornitologická ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR podle přírodních a jasně definovaných kritérií.

A k čemu jsou PO dobré?

Ptačí oblasti mají svou rozlohou a počtem zajistit dlouhodobé přežití druhů, pro které jsou vyhlášovány. Chráněna nejsou pouze hnízdiště ale i ostatní území, která druhy využívají, tj. tahová shromaždiště a zimoviště.

Ptačí oblasti v ČR

V naší republice byly již vyhlášeny všechny navržené PO. Celkem jich je 41 o celkové rozloze 706 tisíc ha, což tvoří cca 9 % rozlohy státu. Rozlohou nejmenší je

PO Řežabinec rozkládající se na 110 ha a největší je právě PO Šumava s 97 493 ha. Předměty ochrany v jednotlivých PO jsou zastoupeny od 1 po 19 (PO Třeboňsko). Co se týká územní ochrany, většina vyhlášených PO již dříve spadala do některé z kategorií chráněných území (CHKO, NP,...), vyhlášení území za PO nepřináší široké veřejnosti jakákoliv omezení, ta se týkají pouze některých hospodářských činností.

PO Šumava se představuje

Je vymezena NP Šumava a částí CHKO Šumava. Celé území se vyznačuje vysokou lesnatostí s převahou smrkových porostů. Na rozsáhlých plochách se zachovaly zbytky přirozených lesů. Nejvýznamnější jsou horské klimaxové smrčiny ve

vrcholových partiích nad 1 100 m n. m. a smíšené smrk-jedlové lesy v nižších polohách. Typickým ekosystémem Šumavy jsou početná vrchovištní a údolní rašeliniště, pokrytá převážně stromovými a kletčovitými porosty borovice blatky (*Pinus rotundata*) a borovicí rašelinnou (*Pinus x pseudopumilio*). Z nelesních stanovišť jsou významné velké komplexy mokřích a rašelinných luk, které vznikly extenzivním obhospodařováním nebo úplnou absencí hospodaření v posledních desetiletích. V období 1985-2000 byla hnízdní avifauna Šumavy tvořena 142, potenciálně až 146 druhy. Území je významné i v celoevropském měřítku, přežívají zde reliktní populace některých boreálních druhů avifauny.

Předmětem ochrany je zde 9 druhů ptáků- **čáp černý** (*Ciconia nigra*), **jeřábek lesní** (*Bonasa bonasia*), **tetřívěk obecný** (*Tetrao tetrix*), **tetřev hlušec** (*Tetrao urogallus*), **chřástal polní** (*Crex crex*), **kulíšek nejmenší** (*Glaucidium passerinum*), **sýc rousný** (*Aegolius funereus*), **datel černý** (*Dryocopus martius*) a **datlík tříprstý** (*Picoides tridactylus*).

Pro někoho klenoty Šumavy, hodné ochrany, pro jiné věční potíživost

Mezi nejvýznamnější druhy patří lesní kuří – tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*), tetřívěk obecný (*Tetrao tetrix*) a jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*). Šumava je tak jediným místem v ČR, kde se vyskytují společně všichni 3 zástupci této skupiny hrabavých. Populace **tetřeva hlušce** na Šumavě je dnes jedinou životaschopnou populací v České republice. Velmi významná je i z hlediska ostatních zbytkových populací

Čáp černý hnízdí v hlubokých lesích. Foto: Ivan Dudáček

Chřástal polní je odkázán na citlivé obhospodařování zemědělské krajiny. Foto: Ivan Dudáček

Jeden z našich lesních kurů - jeřábek lesní. Šumava je jediným územím v ČR, kde se vyskytují všichni 3 naši zástupci tetřevovitých. Foto: Ivan Dudáček

v rámci celé střední Evropy. Početná šumavská populace **jeřábka lesního** je druhá největší ve střední Evropě. Populace **tetřívka** v PO Šumava společně s populací v PO Boletice tvoří jádro výskytu tohoto druhu v jižních a západních Čechách a představuje jednu z posledních přeživších populací v rámci celé ČR.

„Slyšíš datla? Ťuky ťuky, proklepává smrky, buky. Kontroluje všechny kouty, vyklove z nich lýkožrouty...“

Další významnou skupinou chráněnou v PO Šumava jsou šplhavci. V přirozených horských smrčinách hnízdí v celé oblasti **datlík tříprstý** (*Picoides tridactylus*), který je nejpočetnější v rámci celé ČR právě u nás, na Šumavě. Dále žije v Novohradských horách, Českém lese, Krušných horách, Krkonoších, Jeseníkách a Beskydech. Zbytky přirozených smíšených a starších smrkových porostů jsou domovem **datla černého** (*Dryocopus martius*). Odhad velikosti populace pro celou ptáčí oblast je cca 120 párů.

„U starých Řeků byla sova znakem moudrosti, náš lid nic takového o ní neví, naopak štítí se jí, ač nikde není víry, že by byla jedovatá.“

Navzdory tomu však na Šumavě doposud přežila celá řada druhů sov, které zde nacházejí svůj domov... a dvě z nich jsou předmětem ochrany PO Šumava. Populace **kulíška nejmenšího** (*Glaucidium passerinum*) a **sýce rousného** (*Aegolius funereus*) jsou u nás relativně početné a obě čítají přes 100 párů. Necháme-li lesu přirozenou dynamiku, bude tomu tak jistě i do budoucna.

„Klapy, klapy, klap, takhle chodí čáp. Dlouhý zobák, dlouhé nohy, k létání má také vloh.“

Dalším předmětem ochrany v PO Šumava je **čáp černý** (*Ciconia nigra*). Jedná se o tažný druh, který u nás hnízdí v hlubokých lesích, často pralesovitěho charakteru. Ke svému životu potřebuje klidná místa v lesích a zdravou krajinu s dostatkem potravy. Tu tvoří převážně drobné rybky, obojživelníci, větší hmyz či hlodavci.

Casanova šumavských luk

Posledním druhem, který je chráněn v PO Šumava je **chřástal polní** (*Crex crex*), po staru zvaný např. sekáč, sekavec, třasáček či senosek. Dříve byl běžným zástupcem naší fauny, nicméně s likvidací prostředí (odvodňování krajiny, intenzifikace zemědělství, velkoplošné hospodaření...) začala jeho početnost ubývat a stal se vzácným, ohroženým na své existenci. Uchoval se nám více méně pouze v horských a podhorských oblastech, kde doposud nalézá vhodné lokality. Bude-li tomu tak i do budoucna, záleží pouze na nás...

Aleš Vondrka

Správa Národního parku Šumava
ales.vondrka@npsumava.cz

Přírodní charakteristika krajin

Pomezí lesnaté, ploché hornatiny Šumavy a lesozemědělské, členité vrchoviny v podhůří v okolí hradu Kašperk. Foto: Jiří Kadoch

Krajinný ráz je pojem, s nímž je možné se občas setkat, a jelikož ne každému je tento pojem srozumitelný, tak od roku 2016 se časopis „Šumava“ tomuto pojmu a co se pod ním skrývá, nepravidelně věnuje. Čtenář se již mohl mimo jiné dovědět, jak je krajinný ráz definován v zákoně o ochraně přírody a krajiny, jakým způsobem je chráněn na území NP a CHKO Šumava a také jak i „obyčejný“ stavebník rodinného domu může do určité míry krajinný ráz ovlivnit. Krajinným rázem se rozumí především přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, a tak se pokusme jednotlivé charakteristiky popsat podrobněji a začněme charakteristikou přírodní.

Přírodní složky utvářející krajinný ráz

Přírodní charakteristiku místa či oblasti utváří především topografické podmínky (georeliéf), petrologicko – pedologické podmínky, místní klimatické podmínky, výskyt hydrologických prvků a s uvedenými podmínkami spojený výskyt vegetačních prvků a prvků fauny.

O **georeliéfu** není asi potřeba se příliš rozepisovat, každý z nás zcela určitě vnímá členitost zemského povrchu a je jasné, že každý typ georeliéfu působí na svého pozorovatele jinak. Dle výškové členitosti jsou rozlišovány následující typy georeliéfu: rovina, pahorkatina, vrchovina a hornatina. Šumava má charakter ploché hornatiny s poměrně příkrými jihozápadními svahy na bavorské straně, severovýchodní svahy na české straně jsou pozvolnější.

Co se skrývá pod **petrologicko – pedologickými podmínkami**, to už asi většinou čtenářů ihned jasné nebude. Tak si vysvětleme, petrologie je věda zabývající se vznikem, složením, vlastnostmi a výskytem hornin a pedologie je nauka, která si klade za cíl objasnit genezi půd a charakterizovat její vlastnosti, stanovit klasifikační systém, zpracovat rozšíření půdních

jednotek na zemském povrchu, jakož i určit možnosti hospodářského využití půd. Petrologicko – pedologické podmínky daného území významně spolurozhodují především o vizuálním projevu tohoto území. Projev se může lišit podle barvy hornin a půd, podle mechanických vlastností hornin a podle rozdílného využití. Jaké jsou v tom kterém území petrologicko – pedologické podmínky má velký vliv také na to, jaká vegetace v tomto území roste. Barvy hornin se vizuálně výrazně projevují především v místech s větším výskytem skalních útvarů a barvy půd v oblastech s vysokým podílem orné půdy. Využití území je také odvislé od petrologicko – pedologických podmínek, ty rozhodují o tom, zda je území vhodné k zemědělskému hospodaření anebo třeba k těžbě nerostných surovin. V oblasti Šumavy z hornin nalezneme zejména různé druhy rul (přeměněné horniny) a granitů (vyvřelé horniny), půdy se zde se vyskytují převážně kyselá, s těmito nejvýznamnějšími půdními typy: kambizemě (hnědá či lesní půdy), kryptopodzoly a podzoly, typickým fenoménem Šumavy jsou organozemě (rašeliníšní půdy).

Místní klimatické podmínky jsou další přírodní složkou ovlivňující krajinný ráz. Podnebí na celém území České republiky je mírné, přechodné mezi oceánským a kontinentálním s typickým střídáním 4 ročních období. Podle nejčastěji používané klasifikace je území ČR rozděleno na 3 klimatické oblasti: oblast teplá, oblast mírně teplá a oblast chladná. Tyto oblasti jsou dále členěny na podoblasti a okrsky. Vliv klimatických podmínek na vzhled krajiny je asi skoro každému srozumitelný, v každé oblasti logicky roste jiná vegetace a je rozdílná délka vegetačního období, rozdílné jsou tato území využívána, rozdílné je i množství a druhy srážek atd. Hlavní část Šumavy patří do chladné klimatické oblasti, a to do podoblasti CH7, která je charakterizována podnebím s velmi krátkým až krátkým, mírně chladným a vlhkým létem, dlouhým přechodným obdobím s mírně chladným jarem a mírným podzimem, dlouhou mírnou až mírně vlhkou zimou s dlouhým trváním sněhové pokrývky.

Výskyt hydrologických prvků má na krajinný ráz zcela nepochybně významný vliv. Jezera, vodní nádrže, rybníky, řeky a potoky, to jsou v našich podmínkách asi

ného rázu

nejčastější hydrologické prvky, které ovlivňují dojem z pozorované krajiny. ČR nemá moře, ale má jezera a vodní nádrže, v minulosti byl pro naše území typický velký počet rybníků (což stále platí např. pro Třeboňsko)), máme mnoho řek a menších vodních toků. Většina hydrologických prvků (asi vyjma některých megalomanských přehradních nádrží) je vnímána v krajině pozitivně. Na Šumavě se nachází jedna z největších vodních ploch v ČR Lipenská nádrž a naprosto unikátní jsou její ledovcová jezera. Významné jsou také vodní toky protékající pohořím Šumavy a Šumavským podhůřím, pramení zde mj. nejdelší česká řeka Vltava. Hydrologicky náleží většina území Šumavy k úmoří Severního moře, povodí Labe, pouze malá část území spadá do povodí Dunaje, který ústí do Černého moře.

Vegetace to je možná to, co vizuálně ovlivňuje z přírodního hlediska krajinný ráz nejvíce. Druh vegetace a její rozsah záleží na mnoha podmínkách, z nichž některé již byly v tomto článku popsány. Jaká vegetace je pro konkrétní území typická, záleží na klimatu, nadmořské výšce, druzích hornin a půd a na mnoha dalších podmínkách. Existují rozsáhlé plochy jehličnatých, listnatých či smíšených lesů, a v nich přirozené louky (bezleší), jsou území, pro něž jsou typické louky a pastviny, v nichž často hrají nezastupitelnou roli meze s křovinami a solitérní dřeviny a pochopitelně by se dalo o vegetaci psát ještě mnohem podrobněji. Velkou část území Šumavy pokrývají lesy, pro nižší polohy je typická mozaika lesů, luk a pastvin a samozřejmě i lidských sídel.

Prvky fauny také patří do přírodní charakteristiky krajinného rázu, ale přece jen vi-

zuálně nemají na krajinný ráz takový vliv jako výše popsané složky. Opět bychom se opakovali, to pro jaké druhy jsou v nějakém území vhodné biotopy, je ovlivněno kombinací mnoha podmínek, a to i podmínek již výše uvedených. I Šumava je samozřejmě přirozeným domovem pro mnoho zvířat, ale kdybychom měli jmenovat všechny druhy zvířat žijící na Šumavě, tak by byl jejich výčet opravdu dlouhý a to bychom se již odklonili od smyslu tohoto článku.

A co je z uvedeného použitelné v praxi?

O přírodní charakteristice krajinného rázu by toho šlo napsat opravdu hodně, v tomto článku bylo toto téma hodně zjednodušeno, ale snad si i tak mohl čtenář udělat alespoň hrubou představu, co vše z přírodních složek krajiny její vzhled, či chcete-li krajinný ráz, ovlivňuje.

A proč je dobré o přírodní charakteristice něco vědět a respektovat ji? Využívání krajiny je předmětem mnoha koncepcí na celostátní, krajské a místní úrovni a to především územně plánovacích dokumentací. V Zásadách územního rozvoje Jihočeského kraje jsou popsány cílové charakteristiky krajin pro různá území tohoto kraje a stanoveny podmínky pro jejich zachování či dosažení. Krajiny jsou zde rozlišeny na krajinu lesní, rybníční, lesoplní, polní, silně urbanizovanou, s předpokládanou vyšší mírou urbanizace a krajinu označenou jako vodní (přehradní) nádrže. Jestliže na základě tohoto rozlišení se potom stanovují podmínky pro další rozvoj území, tak je dobré, pokud sám umím alespoň trochu tu část krajiny, na které mi záleží, charakterizovat a určit její hodnoty a potom mohu jako občan při pořizování územně plánovacích dokumentací anebo při řízeních o již konkrétních záměrech vznášet smysluplné připomínky. Umět charakterizovat území podle jeho přírodních složek by mělo být samozřejmostí pro architekty – urbanisty zpracovávající územní plány, kteří

i na základě přírodní charakteristiky řešeného území by měli umět naformulovat takové podmínky pro rozhodování o změnách v území, aby tato charakteristika byla dotčena co nejméně. Ale i projektanti již konkrétních záměrů by se s přírodní charakteristikou krajinného rázu místa, kde má být záměr realizován, měli seznámit a svým návrhem přírodní prostředí daného místa respektovat, a možná ještě lépe ho korunovat.

Pavel Kavlík

Správa Národního parku Šumava
pavel.kavlik@npsumava.cz

Luční společenstva v údolí Rašnice s rozptýlenými dřevinami na místě zaniklého osídlení.

Foto: Pavel Hubený

Jedno z mnohých rašelinišť Šumavy - na Soumarském Mostu. Foto: Pavel Hubený

Přirozený tok Vltavy meandrující v ploché, široké nivě rámované lesnatými hřbety hornatiny.
Foto: Zdeněk Patzelt

Jak kůrovec rozezpíval lesy

Hýl obecný se dříve vyskytoval jen řídce, dnes je velmi hojný.

Sčítání ptáků na stejných místech a ve stejném období je zábava. Děláte-li to více let po sobě, je to dokonce napínavé a někdy i překvapivé. Můžete-li porovnat, kolik a jakých ptáků zpívalo na jednom bodě v zeleném smrkovém lese a pak za pár let na stejném místě v lese se soušemi, máte pocit, že držíte prst na tepu doby...

Už třicet let...

Sčítací body, které jsem si vytýčil v roce 1990 hned po stržení signálky, jsem umístil v různých starých smrkových porostech podél Roklanského potoka, v podstatě mezi Rybářenskou slatí a Roklanskou chatou. Na části trasy se za 30 let změnil les ze zeleného chrámu na prosluněné stožářské souší. Mám-li být přesný, takovou změnu prostředí jsem zaznamenal na 4 bodech sčítací linie. Na každém bodu jsem po východu slunce po dobu 5 minut zaznamenával veškeré ptactvo, které je vidět, slyšet, nebo zanechává nějaké stopy. Plocha jednoho snímaného území je asi 4 ha, takže celkem se na těchto 4 bodech jedná o 16 ha lesa.

Jaké to vlastně byly lesy?

V roce 1990 to byly staré nebo středně staré smrkové porosty. Byl mezi nimi starý vrstevnatý les na okraji Rybářenské slatě, pak starý les u Roklanského potoka nad Zbořeným mostem, středně starý porost

kolem cesty od místa Na soutoku k Roklanské chatě, a nakonec terénní hrana náhorní planiny Medvědí hory nad Roklanskou chatou. Většina stromů byla podle porostních map stará 60 až 120 let, ale skutečný věk některých jednotlivých stromů byl 200 až 300 let (stromy starší 200 let tvoří asi 8 % porostu). Žádný z těchto lesů není pralesem – všechny byly s různou intenzitou káceny v průběhu 19. století. Les na Medvědí hoře byl dokonce vykácen v letech 1830-1850 a přeměněn na pastvinu, která postupně zalétla smrkem. Před gradací lýkožrouta si byly všechny tyto lesy podobné – vzrostlá smrková etáž, která nebyla zcela kompaktní, ale spíš mezernatá, na světlých místech podrostlá skupinkami menších smrků. Tu a tam ležel tlející kmen, tu a tam bylo možné nalézt pařež, většinou po nějaké toulavé těžbě. Mimo Medvědí horu jde o lesy zanořené v chladném inverzním jezeře, kde zbytky sněhu přetrvávají až do května, někdy do začátku června.

V letech 1990-1994 byl v celé oblasti „klid“. Netěžilo se tu, negradoval kůrovec, neležely tu žádné čerstvé vývraty. Byl tu ale i „ptačí klid“ – přesně v duchu Klostermannova románu tu bylo vesměs ticho a zpívalo jen velmi málo ptáků...

Jak se změnilo?

Na pohled se změnilo významně. Po kůrovcové gradaci blízko bavorské hranice v letech 1995-1997 do blízkosti těchto ploch pronikly velkoplošné paseky. Žádná z nich se však nedostala přímo do monitorované plochy. Ale i toto období znamenalo nárůst ptačích druhů a jejich početnosti, pravděpodobně generovaný vznikem rozsáhlejších vykácených ploch a vznikem větších či menších ostrovů bez stromů nedaleko sčítacích ploch. Orkán Kyrill v lednu 2007 zde nijak destruktivně nepůsobil, ale pronikl sem efekt gradace lýkožrouta smrkového odstartovaný na kyrillovských polomových plochách. V letech 2009-2011

proběhla gradace kůrovce, která vedla k odumření většiny vzrostlých smrků. Díky bohaté struktuře předchozího lesa ale nedošlo k plošnému uhynutí všech stromů – shluky podrostlých smrků a jednotlivé vzrostlé smrky nebo dokonce jejich skupiny – gradaci kůrovce přežily. V roce 2012 kůrovec ustoupil a prostředí se stabilizovalo, souše se začaly postupně rozlamovat, takže v letech 2015-2018 bylo území tvořeno převážně množstvím různě velkých a různě rozlámaných souší, jejichž zlomy velmi hustě pokrývaly zem. Oslunění způsobilo masivní plození borůvek a brusinek a odstartovalo rychlé odrůstání přirozené obnovy smrku. Opět ve shlucích.

A jak reagovalo ptactvo?

Vlastně očekávatelně. Les se rozezpíval. Protože se prokazatelně zvětšila plocha otevřených prostorů, a výrazně se obohatila struktura přízemní vegetace, zvýšila se po-

Králíček ohnivý i králíček obecný bydleli v původních smřčinách stejně hojně, jako dnes bydlí mezi soušemi.

Rehek zahradní je trochu v rozporu se svým jménem skutečným milovníkem souší.

travní nabídka bobulovitých a pravděpodobně i hmyzu. Zatímco na počátku 90. let jsem na 4 plochách zaznamenal jen 17 druhů ptáků, v letech 2015-2018 to bylo na stejných plochách 28 druhů ptáků. Celkový počet ptáčích jedinců vzrostl na 140 % bývalé početnosti. Téměř všechny ptačí druhy, které v území žily před gradací lýkožrouta, zde zůstaly i po ní. Přibylo 13 druhů. Přibylo kukaček obecných, holubů hřivnáčů nebo sojek. Častým se stal krkavec velký, který ovšem v 90. letech byl na Šumavě ještě vzácným druhem. Sporadicky se začal vyskytovat orel mořský. Nové hnízdní prostory obsadil dříve nehojný kos černý, rehek zahradní, hýl obecný, králíček ohnivý nebo pěnice pokřovní. Těm všem vyhovuje hnízdění v křovité zmeti mladých hustých stromků a v hromadách rozláma-

Kukačky dnes patří k velmi hojným druhům v porostech se soušemi. Je tam spousta malých hmyzožravých ptáků – ideální prostor pro kukaččí „zahnízdění“.

Červenka obecná zpívala i ve starém smrkovém lese. Mezi soušemi je jí ale mnohem více.

ných dřev a větví. Také se zvýšila populace lindušky lesní nebo sluky lesní, oba druhy mají rády porostní okraje nebo hodně členité smrkové lesy. A do území se rozšířil jeřábek lesní a tetřev hlušec. Nepochybně za potravou, ale také za vhodnými biotopy pro hnízdění s řadou „zakrytých a schovaných“ míst.

Nárůst početnosti ptactva je nepřehlédnutelný. Zatímco sčítání před 30 lety bylo místy jednotvárné – ozývalo se jen pár pěnkav, sýkorek uhelníčků a nějaký ten střízlík či červenka, dnes jsou to skutečně zpívající lesy. Ke jmenovaným druhům se přidali drozdi, pěnice černohlavé, oba králíčci, čížci, hýlové a další. Je jich tolik, že je někdy těžké rozlišit jednotlivé zpívající ptáky od sebe. Ano, je to jen dočasné: mladé smrky zase vyrostou a opět vytvoří vznešené zelené chrámy. Na vegetaci padne stín a množství odumřelého dřeva se promění v půdu. Počet ptáků se zase sníží. Ale jen do času. Než zase přijde vičhice nebo kůrovec.

A tak se tu příroda mění po staletí...

Pavel Hubený
Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

Chraňme hlušce! Ještě žijí...

Tetřev hlušec je největší zástupce čeledi tetřevovití, samec váží kolem 5 kg i více, samice přibližně polovinu. U tohoto druhu je silně vyvinut tzv. sexuální dimorfismus, tj. výrazný rozdíl sekundárních pohlavních znaků jako je velikost, zbarvení apod. Ve zbarvení kohouta převládá černohnědé zbarvení s kovovým leskem na hrudi, slepice jsou kaštanově hnědé s černohnědými příčnými proužky.

Tetřev hlušec je erbovním ptákem Šumavy zasluhující plně ochrany. Foto: Marek Drha

Rozšíření ve světě a u nás

Tetřev hlušec je druh s palearktickým typem rozšíření. Těžiště výskytu leží ve Skandinávii, Pobaltí, Bělorusku a Rusku, jinde je jeho výskyt pouze ostrůvkovitý. Na území bývalého Československa byl ještě nedávno hojný a jeho rozšíření spolu s tetřívkem obecným je na počátku 50. let dle tehdejšího loveckého průvodce od Čedoku charakterizováno takto: „Oba druhy tetraonů jsou na našem území početně zastoupeny. Dokonce lze říci, že v západních krajích je jich více než na lesnatém východě. To platí jak pro tokaniště tetřeví tak i tetřívčí. ...na Moravě a hlavně v Čechách jsou tokaniště i v rozsáhlých lesních komplexech vnitrozemských...“ V té době byl druh stále ještě rozšířen např. na Krivoklátsku, Českém lese, Jindřichohradecku, Brdech, ... Nicméně nástup intenzivního, krátkozrakého lesního hospodářství znamenal likvidaci vhodných podmínek pro tetřeva a jeho postupný ústup do horských oblastí. V dnešní době máme u nás jedinou přirozeně se reprodukcující populaci pouze u nás, na Šumavě. S tetřevy je možno se setkat i v Českém lese a Beskydech, zde se však jedná o uměle vysazované jedince s cílem obnovit již zaniklé populace, což je vzhledem k citlivosti druhu velmi problematické.

Příčiny úbytku

Příčin vymizení tetřeva hlušce u nás i v celé střední Evropě je mnoho a jistě se jedná o komplexní záležitost. Nicméně zásadní je ztráta vhodného biotopu způsobená lesním hospodářstvím pře-

devším druhé poloviny 20. století. Již v Československé myslivosti od A. Březiny z roku 1937 je psáno: „Jestliže u nás tetřev mizí, není to tak vinou dřevin, jako spíše moderního lesního hospodářství, které podmiňuje neustálý ruch v lese.“ Ani dnes, navzdory poznání, se v zážitě praxi mnohé nezměnilo. A proto hlušec doposud přežívá pouze tam, kde se hospodaří přírodě blízkým způsobem a kde jsou podporovány přirozené přírodní procesy v dostatečně velkých plochách. A z tohoto důvodu máme dnes jedinou životaschopnou populaci právě na Šumavě. Narůstající populační trend hlušce je odrazem vhodné péče o území. Vhodné ne ve smyslu ekonomických zisků, však ve smyslu zachování přírodních hodnot, které bychom měli předat dalším generacím.

Velkolepá slavnost jara

Tok tetřeva hlušce (dříve zvaný chámenie) je impozantní záležitost a pro svůj půvab a ojedinelost byl lov na tetřeva vyhledávanou kratochvílí šlecht. Tetřev byl řazen mezi zvěř vysokou, a proto jej prostý lid lovit nemohl. Revírníci byli povinni sledovat průběh toku a podávat hlášení o dění na tokaništích (dříve chamoviskách). V každé myslivně byly zřízeny pokoje pro ubytování loveckých hostů, nejznámější, pro tento účel sloužící, jsou např. Arnoštov, Uhlíkov, České Žleby, Stožec nebo Boubínský zámeček. Negativní vliv lovu byl značný, byli odstřelováni dominantní, nejhodnotnější kohouti a výše odstřelů byla neúměrně vysoká, vždyť např. na panství

Český Krumlov bylo v letech 1893 – 1901 ohlášeno 727 tokajících kohoutů, z nichž 521 bylo odstřeleno. Na druhou stranu se tetřevům věnovala celoroční pozornost. Hubila se škodná, tokaniště se chránila a v širším okolí se netěžilo, v místech hnízdění a vyvádění kuřat byla zakázána lesní činnost a vstup do lesa.

Dávnou slávu tetřevů nám v šumavských revírech mohou ještě dnes ojediněle připomenout zarostlé zrezivělé tetřeví tabulky na přestárých stromech, které byly elipsoidního tvaru velikosti přibližně 20×15 cm. Když se tetřev střelil, dalo se mu jméno, které se napsalo na tabulku, připojilo se datum a tabulka se přibila na strom, z kterého byl tetřev uloven...

Peripetie tetřevího života

Hlušec, jakožto velmi senzitivní druh vůči rušení má v průběhu roku několik období, kdy je mimořádně citlivý vůči negativnímu vlivu vyrušování. Již na přelomu zimy a jara se odehrává tetřeví tok. Dnes se snad již nemusíme bát, že by někdo chtěl vyrazit na tokaniště se zbraní v ruce a kráslit stěnu svého pokoje tetřeví tatrčí. Nicméně rozvoj techniky dává lidem jinou zbraň, fotoaparát, to i lidem bez úcty k životu, prahnoucích po své trofeji, dnes tak vzácnou. Problém rušení na tokaništích bezohlednými fotografy a tzv. milovníky přírody, jež sbírají své druhy, by postoupili v nesmyslném žebříčku, se dotýká především

tetřívka, ani u tetřeva však není bezvýznamné. Dalším obdobím zvýšené citlivosti vůči vyrušování je období vyvádění mláďat. Slepice začíná snůšku inkubovat po snesení posledního vejce, takže i mláďata se líhnou najejno. Je popsáno, že i kuřátka ve vejcích před vylíhnutím spolu a s matkou komunikují a optimalizují tak dobu vylíhnutí. Po vylíhnutí kuřátka oschnou a hurá do světa... do osamostatnění je však ještě dlouhá cesta, kterou většina kuřat nepřežije. První cca týden jsou plně závislá na slepici, která je musí i zahřívát, aby neprochladla, neboť nemají vyvinutu vlastní termoregulaci. Slepice kuřata postupně učí co je či není k snědku, vodí je za potravou a učí rozeznávat nebezpečí. Citlivost tohoto kriticky ohroženého druhu v období toku a vyvádění mláďat je důvodem, proč jsou některé turistické trasy vedoucí přes tetřeví lokality uzavřeny v období od 1. 3. do 15. 7. Snad jsme schopni tato omezení respektovat a přispět tak k ochraně šumavské přírody. Při vyrušení se mláďata od matky paprskovitě rozutečou (antipredační chování) a trvá až 2 hodiny, než se rodina opět spojí, po tu dobu jsou mláďata vystavena riziku predace a nepřízní počasí. Takže i průchod po „omezených“ trasách s tím, že „půjdeme tiše, aby o nás nikdo nevěděl, když tak řekneme, že jsme o zákazu nevěděli“ je pouhopouhá opovržení hodná bezohlednost.

Některé trasy jsou naopak uzavřeny v zimním období, to z důvodu zimování hluščů. Ti

jsou v tuto dobu odkázáni pouze na energeticky nevydatnou stravu, jako je smrkové Jehličky a pupeny. Každé vyrušení proto pro ně znamená život ohrožující výdej energie. Zodpovědný návštěvník zimní Šumavy využívá tedy pouze vyznačené lyžařské trasy.

Jaká je situace na Šumavě dnes

Pokud jste dočetli až sem, asi Vás tetřev zajímá, nejspíše ani nebudete těmi, kdo porušují ta „nesmyslná“ omezení, která jsme si zdůvodnili výše. Rozsah tohoto příspěvku je omezen, proto Vám můžeme slíbit, že aktuální Vám sdělíme v některých z příštích čísel. Na Šumavě běží interregový projekt č. 99: „Přeshraniční mapování lesních ekosystémů – cesta ke společnému managementu NP Šumava a NP Bavorský les“ realizovaného z Programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014–2020, jehož cílem je i mapování současného rozšíření všech tří našich lesních kurů. V rámci šetření se dostalo i na podrobné analýzy založené na genetice, z níž máme u hlušce již kompletní zprávu. Bude tedy co číst a snad se dozvíte i něco, o čem jste ani netušili. Příroda je totiž krásná, fascinující právě tím, že nás vždy něčím překvapí.

Aleš Vondrka

Správa Národního parku Šumava
ales.vondrka@npsumava.cz

Tetřev hlušec na Šumavě obývá převážně strukturované horské lesy. Foto: Miroslav Černý

DATLÍK TŘÍPRSTÝ – kůrovcový specialista

Samec datlíka při práci na nové dutině. Foto: Rainer Simonis

Datlík tříprstý je typický pták boreálních a horských smrkových lesů s velkým množstvím stojícího tlejícího dřeva. Často bývá označován za klíčový nebo deštníkový druh, protože jeho výskyt je spojen s vysokou rozmanitostí lesních ptáků a organismů vázaných na tlející dřevo. Přestože je datlík celosvětově uváděn na červeném seznamu jako málo dotčený druh se stabilní velikostí populace, je regionálně vzácný a zranitelný nebo dokonce ohrožený vyhynutím. Hlavní příčinou je intenzivní lesní hospodaření.

Většina datlíků jsou stálí ptáci, kteří zůstávají v hnízdním území i přes zimu. Skoro každý rok tesají datlíci novou hnízdní dutinu v odumřelých nebo umírajících jehličnanech. Ta slouží v dalších letech celé řadě druhů, které nejsou schopné dutiny vytvářet sami. Datlík je vcelku málo plachý a většinou, když se k němu člověk přiblíží, neodlétne pryč. Často se jen schová na odvrácené straně kmene. Jeho volání je velmi tiché a nenápadné.

Jak jeho jméno prozrazuje, má datlík tříprstý pouze tři prsty. Ty jsou navíc dobře pohyblivé, a proto pro něj není problém, spustit se pozadu po kmeni nebo se na kmeni s lehkostí otáčet. Je velmi dobrý šplhavec, který hledá potravu skoro výlučně na stojících stromech. Po kmenech leze často ve spirále, zobákem odloupává kousky kůry, pod kterými hledá brouky a jejich larvy. Datlíci také rádi stromy „kroužkují“ a lížou vytékající pryskyřici. V porovnání s ostatními datlovitými má relativně krátký jazyk.

Pochoutka kůrovec

Analýzy datlíkovy trusu a obsahu žaludku ukázaly, že v potravě dospělých jedinců dominují kůrovci, tesaříkovití a pavouci. Během rozmnožování konzumují dospělí ptáci hlavně tesaříky, a mimo toto období převážně dospělé a larvy kůrovců. Mláďata rodiče krmí především pavouky a larvami tesaříků. Konzumace kůrovců se tedy v průběhu roku mění a je nejnižší v období rozmnožování. V německém Národním parku Berchtesgaden tvořili kůrovci více než 80 % potravy dospělých datlíků. Ve Finsku se jejich kořist před hnízdní sezónou skládala z 97 % z kůrovců. Při kůrovcových gradacích v USA představovali v zimě kůrovci 99 % veškeré potravy datlíků smrkových, dříve považovaných za poddruh datlíka tříprstého.

Výzkumy tohoto deštníkovitého druhu obecně ukazují, že podíl kůrovců v potravě datlíků stoupá s rostoucí populací kůrovců a že se stavy datlíků při kůrovcové gradaci několikanásobně na-

O mláďata se pár datlíků stará společně. Foto: Pavel Bečka

vyšují. V Severní Americe napočítali na kůrovcem napadených plochách přes 22 datlíků na hektar. Jiná studie z kantonu Schwyz ve Švýcarsku prokázala 14-16 datlíků na hektar. Při gradacích narůstá i počet hnízdicích ptáků. To potvrdil i monitoring v Národním parku Bavorský les, kde po kůrovcové gradaci v devadesátých letech došlo až k patnáctinásobnému navýšení stavů datlíka tříprstého. Po několika letech hustota datlíků klesla a zůstává na nižší úrovni. Když odumřelé stromy zůstanou v lese, může je datlík po deseti a více letech v pokročilejším stadiu rozpadu využít opět jako zdroj potravy. Už tam však ve dřevě nevyhledává kůrovce, ale larvy tesaříků nebo nosatců.

Datlíci se ale specializovali hlavně na kůrovce. Za normálních podmínek hrají při jeho regulaci významnou roli. Studie ukázaly, že na pokrytí svého denního výdeje energie musí datlík při teplotě mínus 12 °C spotřebovat 3200 a při teplotě plus 10 °C 1700 kůrovcových larev. Po začátku hnízdění redukuje datlík podíl kůrovce ve prospěch kaloričtější potravy a žere větší larvy tesaříků. Přesto, jak odhadují výzkumy ve Švýcarsku, spořádá jeden datlík za rok 670 tisíc jedinců kůrovce ve všech vývojových stádiích, od larev, přes kukly až po dospělé brouky.

Kromě přímé spotřeby způsobuje datlík nepřímou úmrtnost kůrovce jeho vyhledáváním na kmenech stromů. Údery zobáku uvolňuje nespočet kousků kůry. Když narazí na strom s potravou, je schopný ho oloupat ve velmi krátkém čase. Tím vystavuje kůrovcovou snůšku nepříznivým povětrnostním podmínkám. Kůrovci pak umírají vysušením, přehřátím nebo podchlazením. Oslabené jedince také snáze napadají houby a další patogeny jako bakterie a prvoci. Larvy a kukly v opadané kůře jsou dostupné i pro další ptáky a malé savce. Díky nižší vrstvě kůry dochází i k navýšení napadení kůrovcových larev parazity. Parazitovat na larvách pod kůrou mohou pak i lumkovití s kratším kladélkem, kteří by se skrz normálně silnou kůru nedostali. Tyto nepřímé formy potírání kůrovců v důsledku „tesařiny“ datlíků hrají ještě výrazně větší roli než to, co sám sežere.

Datlíci ve vysokých počtech jsou tedy dvojnásobně užiteční: za prvé jako hladoví jedlíci, kteří si za druhé při stolování příliš nepotrpí na etiketu a tím likvidují všechna vývojová stadia kůrovců. Datlíci pomáhají držet kůrovcové stavy v latentních fázích jejich vý-

skytu pod kontrolou a v případě gradace jí pomáhají omezit. Sami datlíci však samozřejmě masovému rozmnožení kůrovce zabránit nemohou. Nestáčí se tak rychle rozmnožovat a reagovat mohou pouze tím, že se slétnou na kůrovcem napadená místa, kde hledají lehce dostupnou potravu.

Závislost na tlejícím dřevě

Ze studií je známo, že stavy datlíků rostou s množstvím stojícího tlejícího dřeva. Monitoring v NP Bavorský les však ukázal, že při velmi velkém množství tlejícího dřeva se počty datlíků začaly zase snižovat. Vědci se proto pokusili zjistit, kde leží hranice, kdy začne mít velmi velké množství tlejícího dřeva na výskyt datlíka negativní efekt. K tomu použili data získaná z laserového skenování z roku 2012, která poskytují trojrozměrné údaje prakticky o každém lesním porostu v národním parku. Data o výskytu datlíka tříprstého byla sbírána v letech 2012-2014. V modelu se testovaly různé proměnné charakterizující dotyčná stanoviště.

Nejdůležitější proměnná bylo množství tlejícího dřeva. Osm nebo více odumřelých stromů na hektar vede k 80 % pravděpodobnosti výskytu datlíka tříprstého. Na rozdíl od předchozích studií zaměřených na minimální prahovou hodnotu tlejícího dřeva navýšující pravděpodobnost výskytu datlíka ukázala tato studie, že velmi vysoké množství tlejícího dřeva zejména ve fázích pozdního rozkladu, kdy už je dřevo jen málo využívané hmyzem, tuto pravděpodobnost ovlivňuje negativně. Bod zlomu leží mezi 40-55 odumřelými stromy na hektar. Studie potvrdila, že datlík dává přednost tlejícímu dřevu v ranějších stádiích rozpadu, kdy je na něm množství hmyzu nejvyšší. Důležitá je rozmanitost zdrojů potravy zahrnující souše i živé stromy.

Pavel Bečka

Správa Národního parku Šumava
pavel.becka@npsumava.cz

Samci mají žluté temeno. Foto: Rainer Simonis

Jak se hledá velký piškot

Odpověď dítěte na tuto otázku je jednoduchá a skoro ve všech domácnostech stejná. Přistrčí se židle ke kuchyňské lince, aby dosáhlo do horní skříňky, kde maminka schovává velké piškoty na pečení. Velký piškot u šumavských entomologů je něco jiného. Trochu neformálně tak označují brouka, kornatce velkého (*Peltis grossa*), a sice podle tvaru výletového otvoru připomínajícího rozpůlený piškot. Velký piškot má také menšího bratříčka, tzv. malého piškota - kornatce drobného (*Peltis ferruginea*).

Kornatec velký patří k větším zástupcům naší broučí fauny s délkou těla až 19 mm, je krásně tmavě hnědý až černý se světlým, zlatorezavým proužkem za hlavičkou. Tento brouk má však především velmi zajímavé ekologické nároky a historii záznamů ve volné přírodě. Ke svému životu potřebuje pralesy se stojícími torzy

odumřelých velikánů, kolonizovaných troudnatci pásovanými, lidově zvanými choroše.

Stojící souše a jejich pahýly začínají být atraktivní zhruba deset let po odumření, přičemž kornatci upřednostňují torza osluněná. Vývoj larv ve dřevě trvá 2 – 3 roky, živí se myceliem dře-

vožijných hub. Po zakuklení se brouk prokouše ven právě zmiňovaným otvorem ve tvaru rozpůleného piškotu. Dospělý brouk je stejně jako larva býložravý a v noci „spásá“ hymenofor (spodní stranu) troudnatců.

Již z popisu nároků tohoto živočicha je zřejmé, že se jedná o specialistu vázaného na velmi specifické prostředí. Velmi specifické z pohledu dnešního stavu krajiny a lesů, které ji tvoří. Pralesovité porosty ponechané vlastnímu životu bez lidských zásahů byly v minulosti daleko rozšířenější a historické nálezy kornatců na našem území to jen potvrzují. S nástupem hospodaření zaměřeného především na ekonomický výsledek, však

*Kornatec velký vyžaduje pralesovité porosty se zachovalou kontinuitou vývoje. Na obrázku místo výskytu v Trojmezenském pralese.
Foto: Pavla Čížková*

zákonitě pralesní druhy mizí. Současný výskyt je omezen jen na poslední bašty divoké přírody u nás, jako jsou Moravskoslezské Beskydy nebo Šumava. Historie záznamů kornatce velkého na území Národního parku Šumava končí rozmezím let 1905 – 1907 v oblasti Plešného jezera a Želnavy, ze stejné doby pochází poslední záznam i ze sousedního Bavorského lesa. Z oblasti Boubína pochází první novodobý záznam z roku 2003, následný monitoring v této lokalitě však výskyt nepotvrdil. V roce 2018 nálezný kornatec velkého v blízkosti Jeleních Vrchů odstartoval současný monitoring na území Národního parku Šumava. Díky tomu byla po více jak sto letech odhalena silná populace desítek až stovek kusů dospělců v povodí Hučiny a v Trojmezenském pralese.

Rozmezí sta let, kdy nebyl kornatec velký na Šumavě zaznamenán, ukazuje na několik důležitých faktů. Entomologický průzkum není nikdy dokončený a stále tak můžeme čekat nová, příjemná překvapení. Terénní entomolog je totiž úkaz vzácný a rozsah zkoumaného prostoru je tudíž neúměrně velký. O to důležitější je

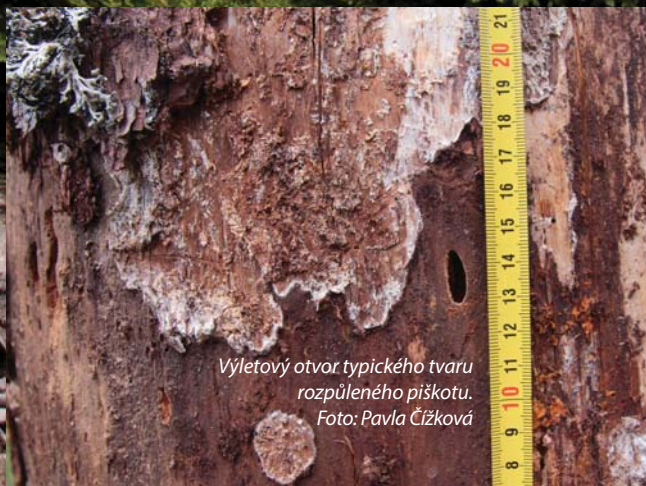
ponechání aspoň části naší přírody sama sobě. Chráněná území se tak stávají Archami Noemovými a uchovávají nám druhy jinde již nevídané. Podstatné je, aby tato území měla kontinuální bezzásahový režim, bez vrtkavého lidského upravní vývoje, „správným směrem“. Pokud by v šumavském území ponechaném divočině bylo v nedávné době vytěženo dřevo při kůrovcové kalamitě a prales by ztratil svoji kontinuitu, psali bychom o dítěti pralesa, kornatci velkém, již jen v minulém čase.

Vladimír Dvořák

Správa Národního parku Šumava
vladimir.dvorak@npsumava.cz

*Dospělý kornatec velký.
Foto: Jiří Procházka*

*Výletový otvor typického tvaru rozpůleného piškotu.
Foto: Pavla Čížková*

Bobří hráze ve Vltavském luhu mohou vést ke vzduťí vodní hladiny i o dva metry.

Bobr ve Vltavském luhu a perlorodka říční

V několika posledních letech zaznamenáváme ve Vltavském luhu nárůst populace bobra evropského (Castor fiber) a s ním i jeho vodních děl. Některá z nich jsou již tak rozsáhlá a složitá, že bychom je spíše očekávali ve Finsku nebo v Kanadě, v české krajině dosud poněkud překvapí.

Bobří například proměnili soutok Uhlíkovského a Záhvozdenského potoka poblíž silnice Volary – Želnavy v rozsáhlý mokřad s několika hrázemi vzdouvajícími hladinu téměř o dva metry. Vzduťí vede k rozlívům do okolních podmáčených luk a ke tvorbě paralelních koryt a soustavy jezer. Dalšími toky, kde se bobrům daří, jsou například Starý potok u Želnavy a Chlumský potok, jehož před nedávnem zurčící tok byl v úseku hlavní silnice – Vltava nahrazen kaskádou bobřích hrází, takže se proměnil v soustavu lagun téměř stojaté vody. U ústí potoka do Vltavy využil bobr kamenný mostek, ucpal ho a vytvořil vzduťí s výškou přes dva metry. Jednoznačně preferovanou dřevinou ve Vltavském luhu je pro bobra topol osika, oblíbené jsou samo-

zřejmě i vrby a břízy. Větší stromy pokácené do vodního toku tvoří jak základ hrází, tak i zdroj materiálu na jejich stavbu (menší větve), případně v zimě i zdroj potravy – pupeny a měkkí konce větví.

Pozitiva

Jaké důsledky má bobří činnost pro ekosystémy toků a jejich niv? A jaký vliv mohou mít bobří stavby na ohrožené populace perlorodek? Zpomalení toku a jeho transformace v kaskádu lagun nepochybně redukuje či dočasně eliminuje transport splavenin (písku a štěrku) a to i při zvýšených přítocích. Velké množství písku může způsobit zanesení populací perlorodky v hlavním toku; pokud písčové lavice překryjí kamenité dno s perlo-

rodkou. V rámci našeho monitoringu splavenin jsme na Chlumském potoku takovou eliminaci transportu písku zdokumentovali. Je třeba si uvědomit, že část potoky unášeného písku pochází z eroze způsobené člověkem, například v lesních roklích vzniklých napřímením a zahloubením koryt potoků v pramenných oblastech, těžbou dřeva a drenáží kolem lesních cest. Bobr tak přirozeně tlumí nadměrný přísun splavenin.

Dalším důsledkem bobří aktivity je vliv na dynamiku transportu živin. Ochrana přírody má ambici přispět k redukcí transportu nadměrného množství živin (dusík a fosfor) do toku Vltavy, protože perlorodka (a celé společenstvo horského toku, kam patří hmyz a další vodní organismy), vyžaduje nízké koncentra-

ce těchto rozpuštěných látek. Pokud je potok zatížen přísunem živin ze zemědělské činnosti či komunální odpadní vodou, pak jeho rozliv do nivy a vznik k toku přilehlých mokřadů podpoří zachyt těchto živin, ještě než se dostanou do Vltavy. Na druhou stranu je třeba počítat s dočasným uvolňováním živin z hniající zaplavené vegetace a půdy nových mokřadů. I když dynamika transportu živin je složitá záležitost, lze očekávat, že bude převažovat částečné zachycení živin během jejich transportu do Vltavy.

Dalším pozitivním efektem je zvýšení přísunu mrtvého dřeva z bobříh staveb – mrtvé dřevo je substrátem i zdrojem potravy pro celou řadu vodních živočichů (larvy hmyzu, ploštěnky, měkkýši) a jeho následný rozklad vede ke vzniku organické drti (detritu), kterým se perlorodky živí.

Možná negativa

Může ale nastat situace, kdy bobří hráze bezprostředně ohrožuje mizející populace perlorodek, například tím, že redukuje či zamezuje vtok do ramene řeky, kde se perlorodka ještě vyskytuje. Bobří hráze mohou také omezit pronikání pstruha do přítoků Vltavy a tím mu komplikovat tření. Nakolik a hlavně na jak dlouho je bobří hráze migrační překážkou je však otázka; silnější povodně mohou bobří díla snadno zničit a přetvořit tak dynamiku toku a jeho nivy, včetně obnovy migrační prostup-

Bobří hráze představují dočasná „vodní díla“, která mohou být zničena menšími povodněmi nebo se samovolně rozpadnout po opuštění staviteli (Chlumský potok).

Zpomalení proudění vede k usazování splavenin, zejména písku a omezení jeho transportu do Vltavy (Uhlíkovský potok).

Tloušťka kmene bobra neodradí. Co ho ale přimělo k odchodu od rozdělané práce, netuším.

Ucpání koryt vede ke vzniku paralelních toků a rozlivů v nivě (Uhlíkovský potok).

nosti. Jedná se o dočasné struktury a právě dynamika jejich vzniků a zániků otevírá různé niky a podporuje tak celkovou biodiverzitu říční krajiny.

Co ochrana přírody

Současný přístup ochrany přírody - Národního parku Šumava - je založen na toleranci k bobřím stavbám tam, kde není ohrožena infrastruktura (silnice, železnice, stavby). V místech, kde dochází ke škodám na majetku, který není ve správě NPŠ, lze uplatňovat kompenzace dle příslušné vyhlášky. V případě, kdy by bobří stavby ohrozily stávající nečetné populace perlorodky, například omezením vtoku do ramene řeky, přistoupila by ochrana přírody k likvidaci staveb. Vitalita a šíření bobřích populací momentálně vysoce převyšuje životaschopnost populace perlorodky ve Vltavském luhu, které nejsou s to se přirozeně rozmnožovat a jsou závislé na vysazování odchovaných jedinců. Proto je prioritizace ochrany tohoto druhu jednoznačná.

Článek vznikl za finanční podpory projektu OPŽP: Posílení a ochrana populace perlorodky říční v NP Šumava

David Pithart, Beleco z. s.
david.pithart@beleco.cz

Text:
Martin Stary
Jaroslav Červenka
Pavel Bečka
Foto:
Martin Stary

Národní park Paanajarvi

Divočina za železnou oponou

Nejseverněji položený národní park v Rusku je příkladem zachovalé divočiny, člověkem neovlivněných pralesů a pohnuté historie finsko-ruského pohraničí. Unikátní území podél Zeleného pásu Evropy nese název Národní park Paanajarvi.

Národní park v srdci tajgy

Národní park (NP) Paanajarvi byl vyhlášen v roce 1992 na výměře 1044,7 km². Vyhlášení NP předcházela intenzivní diskuze a tlak veřejnosti na obou stranách hranice na lepší ochranu tohoto unikátního území. Zamezilo se tak plánu výstavby údolní nádrže, která by zvýšila hladinu jezera Paanajarvi, stejně jako výstavbě lyžařského centra na hoře Nuorunen. Přestože je národní park z více než poloviny pokryt lesy, dostal své jméno podle unikátního jezera Paanajarvi, které leží v samém srdci celé oblasti. Jezero vzniklo v hluboké tektonické proláclině, proto má nezvykle protáhlý tvar. Jezero je dlouhé 24 km, ale široké pouze 1 – 1,4 km. Svou maximální hloubkou 128 m je řazeno k nejhlubším jezerům v Evropě. Protéká jím řeka Olanga (finsky Oulanka), která tak Národní park Paanajarvi spojuje s finským Národním parkem Oulanka. Tyto dva parky spojuje i Certifikát příkladné přeshraniční spolupráce „Transboundary Parks“ v programu celoevropské asociace - Federace Europarc.

Finské Švýcarsko

Možná jste již podle názvu rozpoznali, že toto území nebylo vždy součástí Ruska. Slovo Paanajarvi má laponský původ a znamená cesta, či lyžařská cesta. S největší pravděpodobností tak odkazuje na protáhlý tvar jezera, které bylo používáno pro dopravu jedněmi z prvních obyvatel oblasti – Laponců (Sámů). Mezi 3. a 5. stoletím se objevily laponské kmeny v oblasti Skandinávie, Karelíe, poloostrova Kola a severních oblastí dnešního Finska. V 10. a 11. století, kdy do oblasti Paanajarvi začali pronikat Karelové a čás-

tečně též Rusové, byla tato oblast již Laponci osídlena. Oblast Karelíe, vymezená Baltským mořem, Ladožským a Oněžským jezerem a Bílým mořem, byla již od 13. století místem neustálých bojů. Tehdy šlo o boj Švédského království, jehož bylo Finsko součástí, a Novgorodské republiky. V 18. století byla většina území připojena k Rusku, od 19. století pak k Finskému velkoknížectví, které bylo součástí Ruska. Finsko se na začátku 20. století osamostatnilo, avšak po krátké tzv. Zimní válce z roku 1939 a 1940 byla většina Karelíe anektována k Sovětskému svazu. Zhruba 400 000 lidí, tj. téměř celá tehdejší karelská populace, byla přesídlena do Finska. S výjimkou 3 let, v průběhu 2. světové války, pak již toto území zůstalo součástí Sovětského svazu a následně Ruské federace. I díky častým změnám byla tato příhraniční oblast vždy poměrně řídko osídlena. Až v průběhu 19. století se toto území stalo vyhledávaným turistickým cílem romantických milovníků divoké přírody, jak potvrzuje označení „finské Švýcarsko“, které použil na přelomu 19. století finský malíř a fotograf Akseli Gallen-Kallela.

Svět jezer, lesů a rašelinišť

Zdejší drsné klima s teplotami v zimě běžně pod – 45 °C je ohříváno doznívajícím působením Golského proudu. Až 15 % území NP zaujímají rašeliniště. Četná údolní rašeliniště střídají vrchoviště mezi vrcholy a horskými hřebeny. Zhruba 570 druhů rostlin, 300 druhů mechorostů a 450 druhů lišejníků dělá z území národního parku severský ráj botaniků a přírodovědců. Typickými zástupci savců jsou los, medvěd, rys, rosomák či vlk, celkově se v národním parku vyskytuje 36 druhů savců. Z ptáků tu nale-

neme tetřevy, jeřáby, skorce vodní či majestátného puštíka bradatého. V řekách žijí perlorodky, stejně jako pstruzi. Zhruba 10 % území národního parku je pokryto více jak 120 jezery. Boreální, převážně jehlíčnaté, lesy pokrývají 75 % národního parku. Tyto lesy byly částečně dotčeny těžbou v roce 1916, avšak více než 60 % území pokrývají původní, člověkem nedotčené, pralesy. Zdejší horský les je charakteristický ostrou vertikální zonalitou. V nižších polohách do 450 m n. m. převládají borovo-smrkové boreální lesy. Na ně navazují řídké březové porosty, které se vzrůstající nadmořskou výškou ustupují vegetaci alpské tundry. Hlavním disturbančním činitelem zdejších lesů jsou po staletí lesní požáry. Sílu přirozené obnovy požárových ploch je možno pozorovat na mnoha místech národního parku (např. i z hladiny jezera Paanajarvi, kde hořelo naposledy ve 40. letech 20. století).

V zajetí komárů a nespoutané přírody

Do národního parku se našinec „nejlépe“ dostane z finské strany hranice z městečka Kuusamo. Jedná se o prašnou cestu plnou děr a kamenů. Rychlé jízdy autem si zde moc neužijete. O to úžasnější jsou přírodní poklady, které se skrývají za ostatním drátem oddělující Finsko a Ruskou federaci. V osadě Pjaozerskij naleznete nové návštěvnické centrum. Tato osada ležící zhruba 60 km JV od vstupu do národního parku, je také poslední civilizací a možností doplnění potravin a vybavení. U vstupu do národního parku stojí závora a stanice strážců. Před vstupem do národního parku je nutné se předem nahlásit a získat povolení ke vstupu. Nocování je možné na vyhrazených kempovacích místech či srubech. Území národního parku je rozděleno do několika srovnatelně rozlehlých zón. Zóna přísné ochrany je spolu s pohraničním pásmem pro návštěvníky zcela nepřístupná. Zóna ochrany přírody je přístupná po značených stezkách. Rekreační zóna je pak přístupná i mimo značené cesty. Většina stezek je upravena pro pěší turisty. Je však možné si zapůjčit loď či využít služeb výletní lodi, která je provozována správou národního parku. Správa národního parku přímo reguluje počty návštěvníků. Roční návštěvnost je pouze několik tisíc turistů. Ve srovnání s návštěvností středoevropských národních parku, která se pohybuje přes milion návštěvníků za rok, tady můžete zažít opravdový pocit samoty v divočině. V celé Evropě budete těžko hledat tak krásné a přírodně cenné území jako je NP Paanajarvi, přestože je velmi odlehlý a cesta k němu není jednoduchá. Jeho návštěva zcela jistě stojí za to.

Bývalá obec Vartiolampi s ukázkou zmizelé kultury původní Karélie.

Vrchol Kivakka (500 m n. m.).

Martin Starý, Jaroslav Červenka, Pavel Bečka
Správa Národního parku Šumava
martin.starý@npsumava.cz

Pjaozero z vrcholu Kivakka.

20 let blokády na Trojmezné

V půlce srpna proběhla na Šumavě připomínka dvaceti let od blokády Trojmezského pralesa proti kácení. Mediálně výročí nevzbudilo žádný větší ohlas, ale s odstupem let je jasné, že to tenkrát byla zcela vizionářská akce, jejíž význam budoucnost doufám ještě více ocení.

Pro připomenutí těm, kteří to nepamatují, případně vůbec nevědí. V létě 1999 se začalo objevovat v Trojmezském pralesu větší množství kůrovce. A tehdejší Správa NP a CHKO Šumava to chtěla řešit tradičním lesnickým způsobem – tedy kácením napadených stromů. Bylo jasné, že tato cesta by zřejmě, jako mnohokrát předtím, vedla k postupnému vykácení celého pralesa. Proto se lidé okolo Hnutí Duha, reprezentovaní zejména mluvčími blokády Jaromírem Bláhou a Mojmírem Vlašínem, rozhodli pro u nás do té doby nevídanou akci. K té je vyzvala skupina odborníků textem „Zachraňme zbytky šumavských pralesů“ (viz rámeček). Blokáda začala v druhé půli července a skončila 20. září. Vystřídalo se při ní několik stovek dobrovolníků, obvykle bylo „na place“ několik desítek lidí (někdy ale jen třeba pět...).

Osobní vzpomínka

Po vyčerpávajícím létě přivazování ke stromům, vyhledávání směrů kam těžaři zamíří, a vůbec celkovém tělesném i duševním

vypětí, potřebovala unavená hrstka statečných akci se ctí ukončit. Povolala proto do pralesa několik odborníků, aby řekli svůj názor. Mimo mojí maličkosti (ČGÚ) to byli dnes už zesnulí, Igor Michal (Správa CHKO ČR) a Leoš Košťál, dále František Pelc (Správa CHKO ČR), Jan Hošek (AOPK ČR), Ladislav Miko (ČIŽP), Jan Farkač (ČZU), Jan Pivec (ČZU) a Tomáš Tichý (Botanický ústav AV ČR). Prošli jsme prales, konstatovali, že další kůrovec toho roku už určitě nevlétne, sepsali o tom na koleni krátkou zprávu (našel jsem ji), že blokáda splnila svůj účel a doporučujeme ji ukončit. Mezitím jsme ještě dostali od Správy NP a CHKO Šumava pokutu 1 000 Kč za nepovolený vstup do I. zóny (nikdy ji ale nevy-máhali). A blokáda byla ukončena.

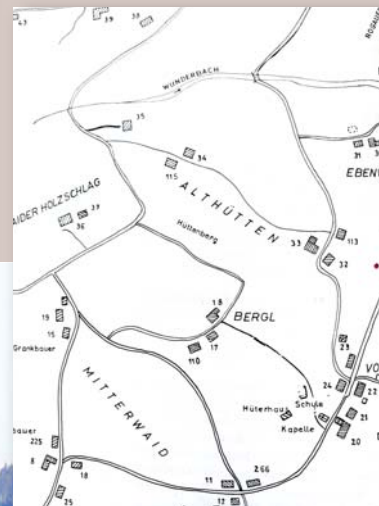
Pak se ale začaly dít věci. Tehdejší ministr životního prostředí Miloš Kužvart (ČSSD) ve vládě Miloše Zemana (tehdy ČSSD) se rozlítil a začal po nás velmi osobně jít. Jan Hošek byl odvolán z funkce ředitele AOPK. Ladislav Miko byl odvolán z funkce náměstka ředitele ČIŽP (tedy byl odvolán jen pro „domácí“

agendu, směrem do zahraničí dál náměstkem zůstával kvůli zapojení ČIŽP do mezinárodních projektů), do roka ale stejně z ČIŽP odešel. Já byl na koberci před tribunálem – ministr, ředitel našeho ústavu, ředitel odboru na MŽP a můj přímý nadřízený. Co prý jsem si to dovolil, jako zaměstnanec resortu, za nehoráznost. Skoro jsem byl tenkrát vyhozen a náš ředitel musel psát poníženou suppliku, že se od mého stanoviska distancuje a na kůrovce a les náš ústav nemá vůbec žádný názor.

Ale čas trhnul oponou, a po dvaceti letech je na Trojmezné úžasný kus přírody, který žije nespoutaným životem právě díky blokáde. Místo holiny, jakou ale můžete vidět na rakouské straně hranice, tu pokračuje cyklus horského lesa stejně jako tisíce let předtím. Trouchnivější kmeny staletých velikánů jsou živnou půdou pro novou generaci lesa, které poskytují živiny, substrát i ochranu před zvěří. Existovala-li někdy pochybnost o tom, že les se sám obnoví, pokud do něj nebudeme zasahovat, tak právě oblast Trojmezi je jas-

Kapličky na Paštích

Kdo se vypraví někdy do těchto zapomenutých míst na Šumavě, bude mít zaručený klid a krásné pohledy na okolní kopce, jako je Sedlo u Srní, hora Antýgl, ale i údolí řeky Křemelné.

Z Předních Paští pohled na Sedlo.

Paště kdysi patřily pod Stodůlecký revír, který byl po rychtě Pražské, druhou největší rychtou za CK Rakouska v Českém království. Jdeme-li ještě hlouběji do historie, tak zcela určitě najdeme stopy po hornictví ze středověku. Jako důkaz jsou tzv. sněžné jámy. Jsou to bývalé štoly, kde se kdysi kutalo zlato. Za studených zim do nich nafoukal sníh, který se v nich udržel až do letních dnů. Nad Předními Paštěmi je stopa po hornické činnosti, ve skále vytesaná průrva, kde horníci ve stře-

dověku hledali v křemenu zlatou žílu. Byl zde zmiňován důl Panny Doroty. Vedle těchto artefaktů z minulosti stálo poblíž torzo malé kapličky, nikdo si již nevybavil, jak asi vypadala. Po válce byli obyvatelé odsunuti, jediný kdo si trochu vzpomínal na kapličku, jak mohla asi vypadat, byla paní Marie Malá, šumavská spisovatelka. U kapličky se určitě modlili horníci, kteří když šli kutat tvrdou skálu, prosili Boha, nebo patronku Sv. Barboru, aby se ve zdraví vrátili ze štol. Paní Marie Malá

měla myšlenku na její obnovu, neboť sama pochází z těchto končin, chtěla dát lidem něco, co by připomínalo dobu, kdy zde byl život. Pan Karel Rendl ze Sušice se nabídl, že ji postaví a opravdu, za rok, v těžkém, málo dostupném terénu, ji se svými spolupracovníky postavil. Díky Správě Národního parku Šumava a spolku K. Klostermann – spisovatel Šumavy, který celou akci zastřešil, mohl páter Tomas van Zavrel kapličce slavnostně požehnat. Byli pozváni členové spolku a hosté

z Německa. Byl to důkaz smíření, sešli jsme se jako sousedé. Obnovení kapličky se konalo 23. června roku 2012 za velké účasti návštěvníků z Čech a Německa. K tomu zahrála hudba a lidé měli možnost si popovídat, setkat se, potěšit se z dobře odvedené práce.

Protože projekt se povedl a o kapličku byl zájem. Po dvou letech pokračovalo stavění další kapličky, na Předních Paštích. Iniciátorem byla opět paní Marie Malá a člen spolku Karla Klostermanna p. Čeněk Šebesta, který předtím zbudoval na louce, kde se kaplička měla stavět, její model sestavený z latí. Lidé již věděli o tom, že se bude budovat další kaplička a tak přinášeli kámen k místu, kde kaplička bude stát. Přispívali také i finančními částkami na stavbu. Stavitelé byli opět pan Karel Rendl a spol. Kapličku jsme měli možnost vidět, jak asi vypadala z jedné staré fotografie. V době, kdy byla pořízena fotografie, tak okolo kapličky stály domy. Přední Paště byla obec, kde před II. světovou válkou stála škola, hospoda, hospodářské stavení. Po ukončení těžby zlata, zde byla také sklárna. Dnes zde stěží najdeme základy bývalých domů. Proto ta připomínka na zaniklé obce, alespoň kapličkou. Obyvatelé, kteří zde žili svůj život jsou již dávno po smrti. Před rokem 1989 zde byl vojenský prostor, louky se proměnily v les, domy zmizely a ještě dlouho po roce 1989 to bylo území, kam se prostě nechodilo, protože to tu nikdo neznal, snad až jen na několik opravdových znalců.

Paště německy zvané Weid se dělily na Přední, Střední a Zadní. Na Zadních Paštích byly hospodářské budovy, ostatně tak, jako byly všude, kde se hospodařilo. Za zmínku stojí, že se zde datují i jména hospodářů Scheinost, Schröder, Hasenkopf už od roku 1630, která se podle paní Marie Malé udržela až do roku 1946. Jenom na Zadních Paštích žilo v roce 1890 celkem 123 obyvatel. Sám statek, který se jmenoval po zakladateli Scheinosthof, byl podle vyprávění velmi výstavný a k němu patřila i kaplička. Ta byla také zničena. Její základy byly v terénu dohledatelné. Díky spolku Šumavské cesty byla kaplička také obnovena. Symbolické datum jejího požehnání bylo 11. 11. 2011. Slouží lidem k zastavení, mohou zde přemýšlet nad krásou přírody, která je všude okolo a každý rok se zde na Sv. Martina koná bohoslužba, kde se sejdou milovníci Šumavy a lidé dobré vůle z Čech i Německa.

Zaniklé obce dnes již nikdo neobnoví, ale nově obnovované kapličky jsou vzpomínkou, jsou také místem smíření. Spolek Šumavské cesty by rád uskutečnil ještě jeden projekt, v obci bývalých Stodůlek stávala kapele Sv. Šebestiana. Ve stínu šumavské zeleně by mělo být vybudováno malé pietní místo v půdorysu bývalé kaple. Bude to jistě důstojné zastavení k zamyšlení se nad dějinami tohoto krásného kousku Šumavy a každý se může sám sebe zeptat, co by bylo, kdyby nebyla válka. Bohužel ale dějiny neznají to, co by bylo, kdyby bylo.

Kaplička Přední Paště 2014.

Kaplička u sněžných jam.

Kaplička Zadní Paště 2012.

Václav Sklenář
sklenar.vaclav@tiscali.cz

TRAUTENBERK – kůrovec

Šestičlenná metalová kapela Trautenberk zpívá o lesích, Krkonoších i Šumavě – hlavně s nadhledem

Většina z šesti členů kapely Trautenberk, která o sobě tvrdí, že hraje tanzmetal, je z Klatov, tedy z jedné bran Šumavy. A tak je vcelku logické, že chlapíci, oděni do typických bavorských kožených kalhot a mysliveckých klobouků, si často ve svých skladbách berou na paškál dění na Šumavě. První desku kapela vydala v roce 2012, ale do většího povědomí veřejnosti se dostala až třetí deskou nazvanou Himlhergotdonrveť. O vztahu Trautenberka k Šumavě a nejen o tom jsem si povídal se Zemským Radou alias Miroslavem Praposem Císlarem.

Priznám se, že když jsem poprvé slyšel ústřední skladbu Himlhergotdonrveť v rádiu, hned jsem volal kolegovi Radkovi Drahnému, mluvčímu KRNAPu, že jako správa národního parku mají novou hymnu – ozval se Vám už někdo z Krkonoš, že by ji chtěli nějak víc využívat třeba k propagaci?

„No jistěže. Starý pán Krakonoš se nechal slyšet, že nás zažaluje kvůli nactiutrhačství, a že není a nikdy nebyl udavač a podavač na uhlí si legálně koupil v hornických potřebách. Naši píseň pak vedení KRNAPu jako svoji hymnu odmítlo s tím, že skupina je výrazně prošumavsky orientována. A to je pravda. A mimochodem pravda taky je, že z Klatov je pět ze šesti členů kapely.“

jeme přívětivost šumavských hvozdů a krásu šumavských žen. Nebo je to naopak? Každopádně, oslavovat budeme i nadále, a pakliže některá naše halekačka bude hodna státi se oficiální šumavskou ódou, budeme nadšeni.“

Ale teď trochu vážněji – Je lepší Šumava nebo Krkonoše?

„Odpověď najdeme ve skladbě Kubamelehubou, kde i krkonošská celebrita Anče odmítá nadále žít v kraji bídy a utrpení, navíc obsazeném Pražáky a Poláky, a stěhuje se na Šumavu. Zde nachází spokojenost a lásku kontrolora Miroslava Opatrného a stává se jeho „šumavskou topinkou“. Tudíž ano, Šumava je lepší než Krkonoše.“

A jak dobře znáte oba národní parky?

„Dobře.“

Nějaká oblíbená místa na Šumavě?

„Je jich šest. Špičák, Hojsova Stráž, Antýgl, Poledník, Čeňkova Pila und Grosser Arber. Jo, a taky Svatobor, tam vznikla píseň Dej pozor na satana!“

Já se přiznám, že kdybyste složili nějakou podobnou písničku, určitě bych s vámi začal jednat o bližší spolupráci...

„O nás se všeobecně ví, že jsme šumavští patrioti. Vždyť v našich písních oslavu-

je surovec

Poznáváte Šumavu na kole, pěšky, nebo nesení na nosítkách?

„Na kole, pěšky i na lyžích. Se Šumavou jsme se poznali již celkem dobře a máme spolu docela hezký vztah. Vlastně už spolu chodíme. Rádi vzpomínáme na radovánky při vystoupeních v Železně Rudě.“

Jak a kdo se podílí na tvorbě vašich skladeb?

„Naše skladby vznikají tak, že textaři složí text a hudebníci hudbu. No a pak to dáme dohromady. Žádná věda.“

Jak a kde přichází ta inspirace – třeba rýmy typu „kůrovec je surovec“, nebo „Šumavský háj, mykózní ráj“?

„To je různé, nahodilé, živelné, spontánní. Rým kůrovec – surovec jsme si nenápadně vypůjčili od Zdeňka Svěráka, ale Šumavský háj – mykózní ráj vznikl u brány Šumavy ve vaně. Šumavou jsme inspirováni každou chvílí a mocně. Některá díla vzniknou přes noc, avšak náročnější texty typu lín – Zlín, tloušť – poušť, se rodí i dva měsíce.“

Jaký je teď váš program a pracujete třeba na nové desce?

„Teď (přesnější časový údaj: srpen 2019) hodně koncertujeme. Lépe řečeno velmi velice často koncertujeme. Využíváme léto k cestování a hraní a za červenec a srpen jsme zvládli vystoupit na 28 (slovy: dvacetiosmi) festivalech po zemích českých i moravských. Dokonce i na Chodsku jsme byli. Výroba nových písní je plánována na letošní podzim.“

A nebyla by nějaká taková šumavská vypalovačka ve stylu Himlhergotdonvotr, abych tomu kolegovi Drahnému z KRNaPu nemusel závidět – třeba nějaká nepovedená?

„Smůla je, že nepovedené vypalovačky my ještě dělat neumíme. Ale co není, může být. A kolegovi Drahnému závidět nemusíte, protože jak jsme se v předchozích odpovědích dozvěděli, Trautenberk, Anče, Kuba i hajnej milují Šumavu. Hlavně časopis a chléb. A Národnímu parku Šumava přeje-me hodně zdraví!“

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

DEJ POZOR NA SATANA

(Mirku, máš něco?)
(Cože?)
(Jestli už jsi něco našel?)
(Ále, houby...)

Na krajích remízků, pod nízkou větví
Dají se najít, úlovky pěkný
Po čtyřech lezu, nedbaje klíšťat
Na tenhle repelent, posel náš Miša

Šumavská rezervace, vezmu nůši a klacek
Šumavská rezervace, tenhle hřib to je macek!
Šumavská rezervace, vezmu nůši a klacek
Šumavská rezervace

Když houba plesniví, a to se málo ví
Kdo by se pravdy bál
Houba jinou houbu jí, i s hlavou požírá
Houba je kanibal!

Nad ránem šílím s ostrouhanou mrkví
Kováři jsou červívi, a mrtví prd ví
Lakovaná nůše a naklepaná kosa
Loveckej švýcarák, gumovky od Lacosta

Šumavská rezervace, vezmu nůši a klacek
Šumavská rezervace, tenhle hřib to je macek!
Šumavská rezervace, vezmu nůši a klacek
Šumavská rezervace

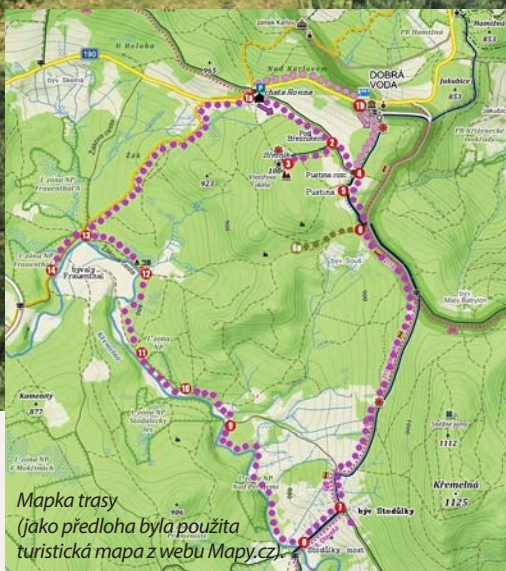
Šumavský háj, mykózní ráj
(Šumavská rezervace), (tenhle hřib to je macek!)
Šumavský háj, houbařů ráj
(Šumavská rezervace), (tenhle hřib to je macek!)

Dej pozor na satana (15x)

DEJ POZOR, DEJ POZOR!

Šumavská rezervace, vezmu nůši a klacek
Šumavská rezervace, tenhle hřib to je macek!
Šumavská rezervace, vezmu nůši a klacek
Šumavská rezervace
Šumavský háj, mykózní ráj

(Dej pozor na satana, dej pozor na satana)
Šumavský háj, houbařů ráj
(Šumavská rezervace), (tenhle hřib to je macek!)
(Dej pozor na satana, dej pozor na satana)
Dej pozor, dej pozor!
Dej pozor, dej pozor!
NA SATANA!

Ve svahu hory Křemelné stávala osada Stodůlky.

Pěší výlet přes bývalé osady Stodůlky a Frauenthal a divokou přírodou kolem Křemelné

Po stopách zaniklých osad a údolím Křemelné

Místa, kde se psala historie Šumavy

Rovina, Pustina, Stodůlky, Frauenthal ... zajímavá místa spojená s historií Šumavy, která můžete na tomto výletě poznat. V popisu trasy jsou jen krátce zmíněna, podrobnosti jsou dnes snadno dostupné na internetu. S některými se můžete, díky projektu Správy NP Šumava „Historické album Šumavy,“ seznámit přímo v terénu na malých pulitkách v podobě rozevřené knihy s popisem a dobovými fotografiemi (Stodůlky, Frauenthal). Můžete se o nich také dočíst v knize Emila Kintzla a Jana Fischera „Zmizelá Šumava“ nebo ve stejnojmenném internetovém video seriálu z produkce televize Stream.cz.

Začátek trasy

Jako výchozí místo doporučuji motorizovaným turistům chatu Rovina u silnice z Hartmanic do Železné Rudy. Je tady možnost občerstvení a lepší parkování než v nedaleké Dobré Vodě, kterou si mohou zvolit ti, kdož použijí veřejnou dopravu. Zastávka autobu-

sově linky Sušice – Železná Ruda je u odbočky do Dobré Vody. Délka celé trasy bez využití zkrácení je od chaty Rovina 13,5 km, z Dobré Vody o 1 km delší. Pro dokonalý zážitek z nádherné přírody a krajiny si ji naplánujte na celý den.

Přes Pustinu a Stodůlky ke Křemelné

Zelená TZ od chaty Rovina (1a) vede přes louku k odbočce pod vrchol Březníku (2). V 11. století žil v poustevně pod vrcholem benediktýnský mnich Vintř. Pod žulovou skálou byla k uctění jeho památky postavena kaple, která byla armádou v 50. letech min. století zničena. Obnovena byla v r. 1992. Pokud se k ní hodláte podívat, odbočte po zeleném trojúhelníčku na lesní cestu. Po schodech vytesaných do skály můžete od kapličky také vystoupit ke kříži na vrcholu Březníku (3). Výhledy začínají omezovat vzrostlé stromy.

Z vrcholu se vrátíte na zelenou TZ (2) a budete po ní pokračovat na rozcestí s modrou značkou u Pustiny (4), po níž přijdou ti, kdož si zvolili jako výchozí místo Dobrou Vodu. Ti se mohou rozhodnout,

O minulosti bývalé obce Frauenthal informuje přímo na místě „Historické album Šumavy“.

této divoké horské řeky lze poznat i v její přístupné části mezi bývalými osadami Stodůlky a Frauenthal.

Po břehu Křemelné k bývalé osadě Frauenthal

Poněkud náročná, z větší části neznačená cesta vede stezkou po levém břehu proti proudu řeky bez překonávání výškových rozdílů. Je však třeba počítat s nerovným kamenným terénem, s podmáčenými místy a v části pod Stodůlkami s přelézáním padlých stromů. Ale úchvatné přírodní scenérie určitě stojí za vynaložené úsilí. Od mostu na Stodůlkách (8) po víceméně znatelné pěšině projdete nejprve po travnatém břehu porostlém keří, a pak lesem na lesní cestu (9). Tento náročný dvoukilometrový úsek patří k nejhezčím (peřeje). Po 400 m vstupuje cesta do I. zóny ochrany přírody, jejíž hranice vede po okraji lesa (10). Pěšinou 0,5 km po břehu přes louku tuto zónu obědnete (11) a podél řeky dojdete na Žákovu cestu (12), k tzv. bodu záchrany (tabulka A28). Z cesty je mezi stromy vidět rozlehlá louka, kterou širokým obloukem Křemelná obtéká. Stávala tady obec Frauenthal, kterou potkal stejný osud jako Stodůlky. Všechny objekty byly rozstříleny a srovnány se zemí. Zhruba v polovině cesty, která vás po 1,2 km přivede na žlutou TZ (13), se zachoval bunkr, z něhož armádní velitelé sledovali a řídili střelbu. Na rozcestí odbočte po žluté vlevo a po 0,5 km přijdete k ruinám mostu, který spojoval oba břehy s bývalou osadou Frauenthal (14). O její minulosti se dozvíte z historického alba Šumavy na odpočinkovém místě o necelých 200 m dál. Odtud se vydejte po žluté značce zpět a po 3 km ukončíte svůj výlet u chaty Rovina. Pokud jste vyšli z Dobré Vody, pokračujte ještě 1 km po silnici.

František Janout
janout.frantisek@seznam.cz

Křemelná se prodírá balvanitým korytem a vytváří působivé peřeje.

zda budou pokračovat dál na Pustinu nebo také zajdou na Březník (1 km) a vrátí se zpět. Také bývalá usedlost Pustina (5) od roku 1945 pustla. Dnes z ní zbyla pouze zchátralá budova bývalé knížecí hájovny, v níž v letech 1964 až 1993 žil Zdeněk Kostrouch, známý mezi místními jako „Doktor na koni“, protože na něm jezdil za svými pacienty. Když vstoupíte do pár stovek metrů vzdáleného lesa, který se rozkládá pod vrcholem Březníku, třeba u turistického přístřešku (6), můžete nahlédnout také do skutečné pustiny v podobě divokého lesa s odumřelými stromy a obrovitými balvany porostlými hustým zeleným mechem (6a). Dál pokračujete 3,5 km po modré TZ svahem hory Křemelné (v 15. a 16. století proslulou těžbou zlata) k bývalé vesnici Stodůlky (7), která byla centrální obcí největší šumavské královácké rychty (na konci 19. století čítala přes 500 obyvatel a 40 domů). O její totální likvidaci se v 50. letech minulého století postarala armáda, již v rám-

ci vojenského újezdu Dobrá Voda sloužila jako dělostřelecká střelnice. O její minulosti se dozvíte z historického alba Šumavy u rozcestí, z něhož sestoupíte po asfaltové silničce k mostu přes Křemelnou.

Divoká a romantická řeka

Křemelná patří na Šumavě k nejatraktivnějším přírodním lokalitám. Její balvanité koryto s peřejemi je v některých partiích dokonce považováno za malebnější a divočejší, než na řece Vydře. Křemelná pramení nedaleko Železné Rudy na severovýchodním svahu Pancíře a její tok měří 30 km. V dolním, 9 km dlouhém úseku (od mostu pod bývalou osadou Stodůlky až k soutoku s řekou Vydrou u Čeňkovy Pily) protéká strmě zařezaným, v některých místech až 200 metrů hlubokým kaňonem, v němž tvoří četné meandry. Převážná část této oblasti je, bohužel, z důvodů ochrany přírody, pro turisty nepřístupná. Ale zajímavá a romantická místa

Památná lípa na počátku Podlesí.
Foto: Štěpán Rosenkranz

Lípy s jasanem na Vogelsangu

V našem podzimním putování se vydáme za památnými stromy do západních Čech do lokality zvané Podlesí neboli Vogelsang. Seznámíme s historií osady a zároveň si představíme poslední památné stromy náležející do Národního parku Šumava.

Putování
za památnými
stromy – 19. díl

Bývalou osadu Podlesí neboli Vogelsang nalezneme ukrytou pod Huťskou horou v nadmořské výšce 800 metrů. Do osady se dostaneme po cestě z Rejštejna proti toku řeky Losenice, kterou po čtyřech kilometrech opustíme a začneme stoupat směrem k Huťské Hoře.

Avšak již cestou podél Losenice, po vzdálenosti přibližně 1,5 kilometru, míjíme dnes již jen ruiny dřívě věhlasné Václavíkovy pily. Jen stěží si dnes dokážeme představit, že procházíme místem, které dávalo vzniknout nejdříve jednoduchým nástrojům (násady, nohy ke stolům a židlím), ale později i kočárům, trakařům, dětským kočárkům, tříkolkám či žebřinovým vozům. K truhlárně patřila čalounická, zámecká a lakýrnická dílna, nechyběla kovárna, pila a elektrárna. Továrna byla v Evropě známá pod označením Bohemia Werke. Založena byla roku 1878 Franzem Watzlawickem, pozdějším starostou Kašperských Hor. Chod továrny neohrozila ani první světová válka, a to díky válečným zakázkám. Po roce 1930 zde pracovalo na 250 zaměstnanců. Během druhé světové války se společností již tolik nedařilo. Většina kvalifikovaných pracovníků musela narukovat do armády, sortiment výroby byl také značně zredukován, v podstatě pouze na dřevěné transportní bedny na munici. Později, po roce 1945, byla výroba kočárků zcela zastavena a začal se zde montovat pouze dílenský a kuchyňský nábytek. Výroba přetrvávala do revoluce v roce 1989, po které se zde vystřídal několik majitelů. Časté střídání majitelů továrně neprálo a její budovy postupně pustly.

Avšak my budeme od Václavíkovy pily pokračovat dále proti toku Losenice vzhůru směrem k Huťské Hoře, kde nacházíme náš cíl Podlesí či Vogelsang.

Než přijdeme do samotné osady, vidíme pár metrů pod cestou první památný strom, kterým je dominantní lípa velkolistá. Dorostla

Dávné doby připomínají Boží muka.
Foto: Jitka Maršálková

Lipová alej nedaleko vodní nádrže.
Foto: Štěpán Rosenkranz

do výšky přesahující 30 metrů a obvod kmene dosahuje téměř sedmi metrů. Strom je uvnitř téměř dutý, avšak dostatečnou výživu a stabilitu stromu mu zajišťují přídatné (adventivní) kořeny. Strom se nachází na pastvině, kdy o jeho bezpečí se starala dnes již polámaná dřevěná ohrada.

Další skupina památných stromů, taktéž lip, roste ve dvou řadách v blízkosti vodní nádrže. Tyto stromy pravděpodobně lemovaly již zaniklou cestu. Lípy přesahují svým vzrůstem 22 metrů a obvod jejich kmenů se pohybuje od 300 do 500 centimetrů.

Posledním památným stromem na Podlesí je javor klen, který se nachází jako jediný z památných stromů nad cestou. Dorostl do výšky 25 metrů a obvod kmene činí téměř 5 metrů. I on je výraznou dominantou bývalé osady.

Vogelsang byla malá osada, která se zde podle některých archeologických výzkumů nacházela již ve středověku. Český název Podlesí se nikdy moc nepoužíval, osada se tak začala označovat až po roce 1947. Německé označení Vogelsang získala osada opravdu možná podle ptačího zpěvu, který se zde neustále ozývá. Druhá možnost pojmenování přichází s páteříky, jejichž výroba byla s osadou úzce spjatá.

Jak už bývá v šumavských končinách zvykem, i tady se hrála svou velkou roli sklárna. Některé zdroje zde sklárnu připouštějí již v 15. století, v té době měla patřit ke hradu Kašperk. Její skutečná existence je potvrzena až v roce 1580, tehdy pod vedením huťmistra Tomáše Glasera. Další zpráva pochází z roku 1584, kdy král Rudolf II. prodal tuto sklářskou huť do majetku kašperskohorského panství. Vyráběly se zde především již zmiňované různobarevné páteříky, které byly vyváženy do různých koutů Evropy. Následovalo duté, optické a okenní sklo. Sklo se ve sklárnách brousilo a malovalo. Sklárna se několikrát přesouvala, vždy hrála svou roli zásoba dřeva. Po vytěžení dřeva v okolí se sklárna dále posunula výš do svahu, do místa dnes známého

jako Stará Huť u Podlesí. Nejspíše ke konci 18. století se sklárna vrátila zpět do Podlesí, kde o sto let později, v roce 1891, zanikla.

O tom, že se sklárně na Vogelsangu dařilo, nelze pochybovat. V osadě se nacházela škola, zájezdní hostinec a dokonce zde byl vystavěn Panský dům neboli lovecký zámček. Založen byl na přelomu 17. a 18. století Sebastiánem Floriánem Gerlem z proslulé sklářské rodiny. Jako rodinné sídlo sloužil nájemcům sklárny až do úplného konce sklářské činnosti, ke které došlo za Schmidtů. V roce 1892 koupili zámek společně se sklárnou Schwarzenbergové se záměrem lesnického využití. Avšak Schwarzenbergové nově nabytých prostor dlouho nevyužívali, neboť při pozemkové reformě ve dvacátých letech jim nebyl Vogelsang vrácen, ale byl prodán soukromému vlastníku. Zámček byl později přeměněn na rekreační středisko, které však v sedmdesátých letech vyhořelo. Katastrální mapa z roku 1837 vykresluje Vogelsang jako malou osadu se zámkem a několika dalšími obytnými a hospodářskými budovami, ve které nechyběla kaple. Kaple sv. Barbory, patronky horníků, prošla kompletní rekonstrukcí, díky níž byla roku 2018 prohlášena kulturní památkou.

Na závěr tohoto putování se seznámíme s legendou, která se k Vogelsangu váže. Pochází z dob třicetileté války, během které Švédové táhli šumavskými hvozdy a nevyhnuli se ani Vogelsangu. Jakýsi švédský důstojník velící svému vojsku se opřel rukou o skálu a našťavně zakřičel: „*Jak málo je možné, aby tento kámen změkl, tak málo nás přiměje k útlocitu.*“ V tom okamžiku se jeho ruka zabořila do kamene jak do změkklého másla. Důstojník, značně polekan odvolal své vojáky a zavelel z Vogelsagu odtáhnout. Na památku této události se prý v okolí Vogelsangu nachází zmiňovaný kámen se zřetelným otiskem lidské ruky.

Opravné bývalé sídlo dnes vévodí svému okolí.
Foto: Štěpán Rosenkranz

Jitka Maršálková
Správa Národního parku Šumava
jitka.marsalkova@npsumava.cz

Šumava před sto lety

na snímcích Fotoateliéru Seidel XV.

Museum Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově ukrývá ve svém fotografickém archivu na 140 000 snímků z období před 100 lety. Legendární „kronikář Šumavy“ fotograf Josef Seidel a jeho syn František zachytili na svých snímcích dávnou tvář šumavské přírody a krajiny. Postupně Vám ji představujeme...

Josef Seidel s rodinou u kamenného stolu nedaleko chaty na Třístoličníku. Foto: Helmut Seidel, 1922.

160 let od narození fotografického krále Šumavy Josefa Seidela

Dne 2. října 2019 uplynulo 160 let ode dne, kdy se narodil Josef Seidel – legendární fotograf a nepřekonatelný obrazový kronikář staré Šumavy. Ovšem „Šumavanem“ se Seidel stal teprve až díky své práci v dospělém věku. Narodil se totiž v severních Čechách v obci Líska (Hasel), která je dnes součástí České Kamenice. S nadsázkou je možné říct, že v Lísce vedou všechny cesty buď do kopce nebo z kopce dolů. Všudypřítomný je v těchto místech černý čedič v podobě odlupčivých hranatých sloupců a ve známých skalách a lomech ho nacházíme dodnes. Kopce, skály a náročný terén byly evidentně dobrou přípravou pro malého Josífka Seidela, který pak v dospělém věku coby respektovaný fo-

tograf Šumavy zlezl snad všechny její vrcholy, obešel všechna její jezera, všechny řeky a většinu přírodních i kulturních památek.

Než se však Josef Seidel usadil v Krumlově, vandroval jako fotografický pomocník v Sedmihradsku, Uhrách, Čechách a Rakousku, které prošel pěšky s celým svým skromným majetkem na zádech. Jeho jediným společníkem na cestách býval často pouze hlad. Snažil se najít zaměstnání ve Vídni, kde studoval a pracoval ve věhlasných ateliérech a firmách vyrábějících potřeby pro fotografy. Při hledání místa, kde by si slušně vydělal a nemusel třít bídu s nouzí, prošel i Moravu – od Kroměříže po Opavu. Nakonec Josefu Seidelovi pomohla nečekaná smrt v té době již

dobře známého krumlovského fotografa Gottharda Zimmera (on byl na rozdíl od Seidela „pravý Šumavan“, neboť pocházel z učitelské rodiny z Českých Žlebů) a v jeho opuštěném ateliéru (zpočátku ještě u Zimmerovy vdovy Karoliny) našel Seidel své trvalé místo.

Josef Seidel byl fotografem, jehož archiv Šumavy je dnes co do počtu dochovaných snímků nejpočetnější a zároveň zachycuje proměny šumavské krajiny, jejích pozoruhodností i obyvatel v nejdelším souvislém časovém úseku. Fenomény jako výstavba železnice a na ni navazující industrializace šumavského pohraničí, rozvíjející se turistika, letní byty, nové zimní i letní sporty s nově budovanou infrastrukturou, to vše bylo právě v časech

Hleďte zmizelou podobu šumavské krajiny v databance starých fotografií na www.seidel.cz a v Museu Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově.

„Seidelovy Šumavy“ tématem pro motivy jeho snímků, které se musely navíc v průběhu desetiletí měnit tak, aby byla udržována stálá zákaznická poptávka. Příkladem mohou být třeba různé snímky oblasti pramenů Vltavy z doby před a po výstavbě chaty Klubu českých turistů, nová tvář krajiny kolem Čertovy stěny vzniklá po výstavbě elektrické železniční dráhy, opakované, ale vždy trochu jiné záběry oblíbeného Trístoličníku, letní, ale i zimní varianty památníku Adalberta Stiftera na Plešném jezeře, různé varianty záběrů rozhledny na Kleti, na Libíně, mnoho verzí pohlednic šumavských měst jako Volary, Kašperské Hory, Horní Planá, Prachatice, proměny obcí Bučina, Knížecí Pláně, Kvilda, Modrava... – a téměř nekonečná řada dalších. Nesmírně významná je i časová kontinuita Seidelovy dokumentace Šumavy, která zachytila období od 80. let 19. století, až po 50. léta století 20., kdy pokračovala v další generaci snímky Josefova syna Františka a zachytila např. razantní proměny krajiny kolem srdce Vltavy, které vznikly po napuštění Lipenské přehrady.

Seidelovou ctizádostí byla snaha o zachycení celé Šumavy. Jeho pohlednicová centrá-

la, jeho způsob inzerce a nakonec i německý náhrobek na rodinném krumlovském hrobě, jenž česky znamená: „Poslední odpočinek zde našel fotograf (Lichtbildner – malíř světla) Šumavy Josef Seidel“, stále opakovaly a do vědomí vštěpovaly, že právě on, Josef Seidel, je „fotografickým básníkem“ Šumavy. O totéž se se značným úspěchem pokoušel i další legendární krumlovský fotograf Josef Wolf, ale v myslích Šumavanů přece jen trvaleji ukotvil právě Seidel.

Další pošumavská města měla přirozeně také své fotografie. Přesto se snad s výjimkou Sušice a blízkého okolí, kde působil velmi agilní knihkupec a fotograf Joža (Josef) Pospíchal, Seidel uchytil všude. Seidelovo chápání toho, co je Šumava, odpovídalo německému pojetí slova Böhmerwald, tedy veškerému území, zejména německy hovořícímu pohraničí (ale nejen) od Českého lesa po česko-moravsko-rakouské trojmezí. Jeho snímky jsou nejčastější od Všerub po Krumlovu blízké Novohradsko. V současnosti je identifikováno více než 450 lokalit, které otec a syn Seidelovi zcestovali a jejichž podobu (mnohdy i opakovaně vždy s odstupem několika let)

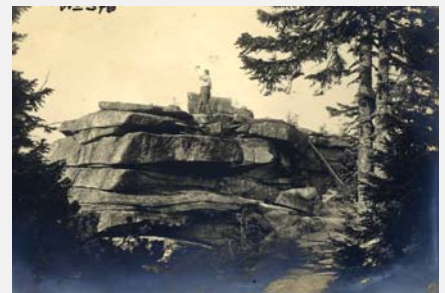
na svých snímcích zachytili pro věčnost. Na území severozápadě ohraničeném hradem Přimda a na jihovýchodě hradem Landštejn na česko-moravské hranici se tedy Seidelovým objektivem napsala fotografická paměť Šumavy.

Dne 21. října 1935 Josef Seidel po krátké nemoci ve věku 76 let v Krumlově zemřel. Jeho nečekaný odchod byl pro řadu lidí včetně jeho nejbližších tragickým překvapením. Přestože mnozí jeho vrstevníci se již dávno stáhli ze svých životů i z veřejného života, Josef Seidel byl až do svých posledních chvil stále v plné práci, tak jako vlastně po celý svůj život...

A na závěr vyneseme slova spisovatele, díky jehož jedinečné encyklopedii šumavské literatury dnes Seidelovo fotografické dílo nachází své nové uplatnění a další příznivce: „... Šumavu zachytil způsobem doslova neopakovatelným. Taková, jaká je na jeho snímcích, už totiž neexistuje a nijaký sen ji nemůže vzkřísit skutečnější, než na nich působí a navěky působit bude. Přišel sem po tvrdých životních zkušenostech a jakkoli velký byl svět, který se mu v někdejší monarchii otevíral, až tady pochopil, že může výlučnost šumavských končin zachytit mnohdy jako vůbec prvý z lidí...“ (Jan Mareš, Kohoutí kříž).

Petr Hudčák a Zdena Mrázková
Museum Fotoateliér Seidel, Český Krumlov
hudcak@seidel.cz

*Plechý, na vrcholu zřejmě Josef Seidel.
Foto: neznámý autor, okolo 1914.*

Bílá strž. Foto: Josef Seidel, asi 1914.

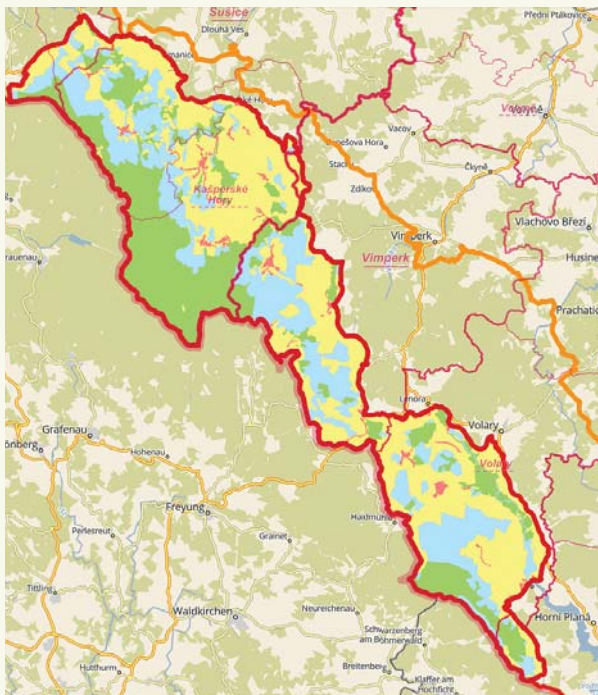

Horní Světlé Hory. Foto Josef Seidel, okolo 1905.

Nová zonace

Na začátku června Rada Národního parku výraznou převahou hlasujících potvrdila dohodu mezi Radou a Správou Národního parku Šumava o návrhu nových zón. Je to sice zatím začátek cesty, která by měla vést ke schválení nových zón národního parku, ale je to velmi důležitý začátek. Dokazuje, že dokážeme najít společnou cestu, jak pro přírodu, tak pro život místních obyvatel. V době vydání tohoto čísla časopisu Šumava nejspíše probíhá projednávání návrhu vyhlášky o zonaci na Ministerstvu životního prostředí. Podaří-li se po tomto projednání návrh zonace schválit, vstoupíme rokem 2020 do nové éry Národního parku Šumava.

Pavel Hubený

Lidé odchází, zůstává vzpomínka

Červen letošního roku přinesl smutnou zprávu. Ředitel plzeňské pobočky ČHMÚ RNDr. Jiří Hostýnek navždy odešel. Spolupracoval se Správou, byl autorem popularizačních textů v naší soutěži Šumavská mozgovka, ve kterých přinesl pro mnohé jistě překvapivé informace o víchřicích, které v posledních letech postihly Šumavu, i o vývoji srážek jak dešťových tak sněhových. Jeho plány na další články a spolupráci se ale už nenaplní.

Redakce

Ptáci na Idině Pile

Rok 2019 byl na Šumavě vyhlášen na Správě NP Šumava Rokem ptáků. Při této příležitosti byla do Informačního střediska Idina Pila umístěna výstava fotografií šumavských ptáků skvělého fotografa pana ing. Ivana Dudáčka.

Při návštěvě IS shlédne výstavu cca 90 procent turistů. Je to přibližně 13 500 párů očí za sezonu. Návštěvníci si mohli prohlédnout nejen fotografie, ale i modely ptá-

ků, a také se zaposlouchat do jejich zpěvu.

Výstavu hodnotili velmi hezky nejen domácí, ale i zahraniční návštěvníci.

Pracovníci IS by chtěli touto cestou poděkovat panu ing. Dudáčkovi za zapůjčení exponátů a jejich nainstalování do prostoru IS Idina Pila. Spokojení návštěvníci si odnesli nezapomenutelný zážitek.

Díky!!! Pracovníci IS Idina Pila

Nově před SEV Horská Kvilda

V rámci projektu „Úpravy venkovního zázemí Střediska environmentální výchovy Horská Kvilda“ bude vytvořen malý dendrologický park tvořený stromy a keři rostoucími v oblasti Šumavy. Vysazeny budou také původní krajové odrůdy jabloní a ošetřen přerostlý živý plot tvořený smrkem, kterým hrozí rozlomení. Celý areál bude po estetické stránce upraven tak, aby byl co nejbližší přírodě a zároveň zapadal do prostředí obce Horská Kvilda. Před budovou Střediska environmentální výchovy Horská Kvilda bude nainstalován interaktivní prvek Věž poznání, který umožní všem návštěvníkům areálu seznámit se s okolní přírodou formou hry.

Tento projekt je spolufinancován Státním fondem životního prostředí ČR (dále jen SFŽP) na základě rozhodnutí ministra životního prostředí. Z celkových způsobilých výdajů 254 596,10 Kč je výše příspěvku SFŽP 80%, tedy 203 676,88 Kč.

Trojmezenský prales 20 let po blokádě

ISSN 0862-5166

917708625160011 03

www.npsumava.cz